

PROGRAM SPOLU ZLEPŠÍME ŠKOLSTVO

SPOLU - občianska demokracia

Prečo treba zlepšiť školstvo

Budúcnosť je teraz

Budúcnosť predpovedať nevieme. Vieme ale, že budúcnosť začala už teraz. Je veľmi pravdepodobné, že dnešné deti čaká svet v mnohom iný, ako ho poznáme dnes.

Technologický pokrok zásadne mení svet. Testujeme autá, ktoré nepotrebujú vodičov. Roboty nahradia ľudí na mnohých pracovných miestach. Dnešné deti bude čakať množstvo nových povolání, ktoré dnes nepoznáme. Klimatické zmeny výrazne zmenia nielen životné prostredie, ale aj poľnohospodárstvo, priemysel, dopravu a vzťahy medzi národmi.

Svet sa dynamicky mení. Nasledujúce generácie zažijú úžasné veci, aj veľké výzvy. V slovníku dnešných detí sa budú často vyskytovať nanotechnológie aj extrémne výkyvy počasia, robotizácia, problém s pitnou vodou, umelá inteligencia a zmysel života.

Svet je zložitý, prepojený a plný nových výziev a riešení, ktoré dnes nepoznáme. Už dnes vieme, že cenená a nevyhnutná bude predovšetkým tvorivosť, schopnosť pracovať v tímoch, rozvinuté kritické myslenie, zvládanie stresu aj plynulé ovládanie cudzích jazykov.

Budúcnosť predpovedať nevieme. Vieme ale, že doba, kedy nás škola vybavila zručnosťami, vedomosťami a kompetenciami počas predpísaného počtu rokov na celý život je preč. Je preto potrebné si uvedomiť, že iba sústavné celoživotné vzdelávanie sa nám umožní čeliť výzvam ktoré na nás čakajú.

Minulosť je stále tu

Ak sa ale pôjdete pozrieť do múzea pedagogiky a obzriete si triedu, ktorá je tam vystavená, s hrôzou si uvedomíte, že vaša návšteva bola zbytočná. Na mnohých dnešných školách vidíte to isté, nemusíte ani navštevovať múzeum. Pribudli nám síce počítače, interaktívne tabule a zateplené fasády, ale tie len mnohokrát zakrývajú holú skutočnosť, že vo vnútri škôl sa veľa nezmenilo.

Deti sú prirodzene zvedavé a majú chuť spoznávať svet vôkol seba. V mnohých školách ich ale vedieme k tomu, aby sa učili naspamäť to, čo majú v zošite. Píšu si poznámky, ktoré im prednášame spoza katedry. Mnohé deti si rýchlo zvyknú, že v škole stačí opakovať to, čo im nadiktovali a že "stačí vydržať". Zvedavé otázky sú im v škole skôr na škodu.

Škola a vzdelávanie sú stále často vnímané ako istá etapa života s presne definovaným začiatkom a koncom. Deti častokrát počujú otázku: „Čo budeš robiť, keď skončíš školu?“. Častokrát sa tým myslí nástup do istého zamestnania, v ktorom, ak sa neudeje niečo nepredvídané, ostanú až do dôchodku. Myšlienka, že by si ľudia mali rozvíjať svoje schopnosti aj počas práce, alebo sa dokonca po niekoľkých odpracovaných rokoch opäť vrátia do školy a naučia sa niečo nové je dnes utópiou, ale zajtra nevyhnutnosťou.

Takto ich „pripravujeme“ na dynamicky sa meniaci svet. Vyžadujeme od detí encyklopedické vedomosti miesto toho, aby sme posilnili ich životné zručnosti. Nútime ich sedieť ticho v laviciach v radách za sebou, miesto toho, aby sa naučili viesť kultivovanú diskusiu z očí do očí. Mali by objavovať, bádať, pýtať sa, byť zvedaví a prichádzať sami na riešenia, my ich však učíme memorovať poučky.

Tri základné problémy školstva

Školstvo je zložitý a komplexný systém. Ak ho chceme zmeniť a zlepšiť, je nevyhnutné pomenovať si kľúčové problémy a navrhnúť riešenia, cez ktoré vieme zlepšenie čo najúčinnejšie dosiahnuť.

Prvý problém: ČO?

Prvým problémom je, ČO sa deti a mladí ľudia v školách učia. Vedeli by ste odpovedať na nasledujúce otázky?

1. Ako znie definícia piesne?
2. O koľko km je Zem v perihéliu bližšie k Slnku ako v aféliu?
3. Koľko nôh má mnohonôžka?
4. Urči prístavok v tejto vete: „Miško, najlepší žiak v triede, túto písomku nepísal.“

Na prvé tri otázky sa učia odpovedať dnešní piatáci. S prístavkom vo vete sa trápia ôsmaci. Sú tieto vedomosti skutočne dôležité pre svet, v ktorom budú žiť naše deti?

Ak budeme neustále klásť dôraz na encyklopedické vedomosti, neostáva priestor ani čas na rozvíjanie životných zručností, akými je schopnosť kreatívne myslieť, pracovať s informáciami, dokázať riešiť problémy a schopnosť pracovať v tíme, ktoré sa stávajú kľúčovými pre úspešný a zmysluplný život.

Je potrebné v deťoch podporiť a rozvinúť ich prirodzenú zvedavosť a potrebu klásť otázky. Je treba ich naučiť pracovať s informáciami a hľadať príležitosti. Iba tak sa u nich podarí uchovať potrebu sústavného vzdelávania, čo využijú aj vo vyššom veku.

Ak chceme pre deti v našej krajine to najlepšie, nemôžeme ich na budúcnosť pripravovať v reliktoch z minulého storočia. Lebo ak nedokážeme spoločne zlepšiť školstvo, porazenými budeme my všetci.

Druhý problém: AKO?

Deti sedia pekne za sebou v laviciach, pozerajú sa na tabuľu a počúvajú učiteľa, pričom sa snažia robiť si poznámky do zošita. Toto je jeden z najčastejších obrazov, ktorý vidíme v našich školách. Monotónny výklad, formy a metódy výučby bez aktívneho zapojenia žiakov a študentov sú najčastejším spôsobom ako vzdelávame na základných, stredných a vysokých školách.

Pritom vedecké výskumy potvrdzujú, že presne takto sa mozog neučí. Počúvanie výkladu je jednou z najmenej efektívnych metód výučby. Takýto výklad vás skôr dostane do bdelej kómy, ako vás naučí vedomostiam a zručnostiam pre dynamicky sa meniaci svet. Ako hovorí neurovedec dr. Stránsky z Yale university, učiť sa má cez stimuláciu, porovnávanie, diskusiu a cez robenie chýb. A zároveň to aj znamená, že učenie holých faktov je absolútne nanič, pretože mozog to nemá s čím porovnať. Nie je tam súvislosť, pre mozog je to ploché a prázdne. Mozog je dobrý v tom, ako dokáže o veciach premýšľať a nie, koľko faktov pozná.

Od detí chceme, aby boli budúcimi aktívnymi občanmi a zapájali sa do vecí verejných. Počas výučby ich ale pravidelne staviame do pozície pasívnych prijímateľov, ktorí majú nasať informácie, ktoré im diktujeme. Zmyslupnosť a efektívnosť takéhoto spôsobu učenia je veľmi nízka a takmer všetky tieto informácie majú dnes k dispozícii na dve kliknutia smartfónu.. Pripravujeme tak deti na svet minulosti, kedy sa od mnohých očakávalo, že budú vykonávať rutinné práce. Tie ale s vysokou pravdepodobnosťou vďaka robotizácií a umelej inteligencii zaniknú. Nie je našou úlohou vo vzdelávaní súťažiť s robotmi, ale rozvíjať u detí také zručnosti a kompetencie, ktoré technológie mať nebudú.

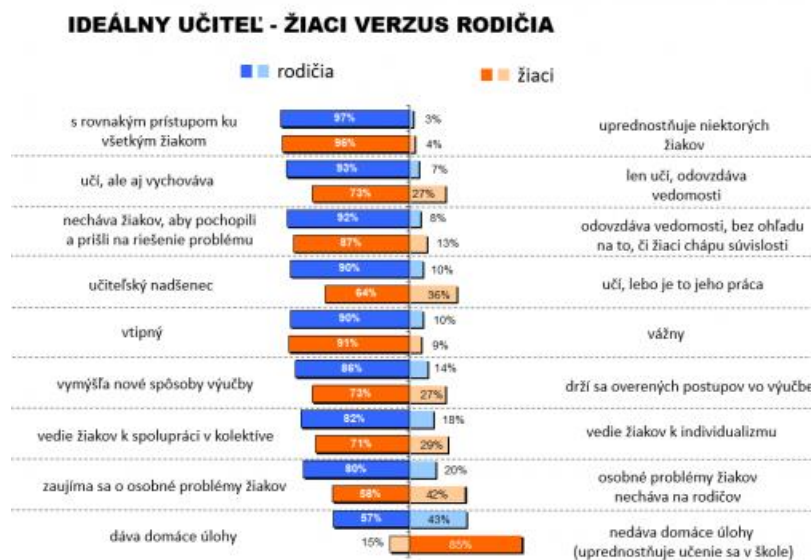
Tretí problém – KTO

Profesorka Iram Siraj-Blatchford z Inštitútu vzdelávania Londýnskej univerzity desať rokov skúmala vplyv prostredia na učenie sa detí od troch do jedenástich rokov. Výsledky okrem iného dokazujú, že kvalita učiteľov je omnoho dôležitejšia než kvalita školského vybavenia.

Len vynikajúci učitelia tvoria vynikajúce školy. Vynikajúci učitelia s víziou, ktorí pripravujú deti na reálny život a zvládanie najrôznejších výziev v 21. storočí sú presne tým, čo naše školstvo najviac potrebuje. Nie sú to ani tablety, ani krajší nábytok, ale učitelia, ktorí dostávajú

systematickú metodickú podporu, adekvátne finančné ohodnotenie a uznanie za ich dôležitú prácu.

Deti trávajú s učiteľmi počas povinnej školskej dochádzky 15 000 hodín. Učiteľky a učelia sú pre nich jednými z kľúčových osobností, ktoré formujú ich životné postoje, hodnoty, rozvíjajú ich zručnosti a znalosti. Naopak, slabý a nekompetentný učiteľ môže poznačiť dieťa na celý život. Môže u neho vybudovať nechuť k cudziemu jazyku, odpor ku kladeniu zvedavých otázok alebo zobrať odvahu robiť chyby a vedieť sa z nich poučiť.

Zdroj <https://ucitelslovenska.sk/novinky/slovacisunarocni/>

Rodičia aj deti si ideálneho učiteľa predstavujú ako takého, ktorý spravodlivo pristupuje ku všetkým deťom. rovnaký prístup, nielen vzdeláva, ale aj vychováva, hľadá nové spôsoby výučby a svoju prácu robí s nadšením.

Nie všetci učelia dnes tieto predstavy spĺňajú. Je tomu tak aj kvôli dlhodobému zanedbávaniu učiteľskej profesie. Ak dopustíme, aby sme mali v školách slabých a nemotivovaných učiteľov, budeme mať slabé výsledky. Slabé výsledky znamenajú nepripravené deti na svet budúcnosti, ktorý začína už teraz.

Učiteľom zverujeme to najcennejšie, čo máme – naše deti. Preto je nevyhnutné, aby pedagógmi boli tí najlepší z najlepších a spoločnosť im poskytovala podporu a uznanie, ktoré im za to prislúcha.

Filozofia zmeny

Za posledných 30 rokov sme z úst politikov opakovane počuli, ako zreformujú slovenské školstvo. Boli to vízie plné veľkých slov a sľubov. Činov bolo menej a často narobili viac škody ako osohu. Pre predchádzajúce vlády vzdelávanie nebolo nikdy skutočnou prioritou. Narýchlo hľadali ministrov, ktorí sa prvé roky spamätávali z funkcie, až boli nakoniec odvolaní. A s nimi končili aj ich „veľkolepé“ plány na zmenu.

Ak chceme skutočne zlepšiť vzdelávanie a výchovu v našej krajine, je nevyhnutné verejnosti - deťom, rodičom, učiteľom aj zamestnávateľom - ponúknuť reálny a uskutočniteľný program. Nie veľikášske slová a neuskutočniteľné sľuby. My všetci potrebujeme program, ktorý sa bude dať realizovať – hneď. Je dlhodobým záväzkom nás všetkých, aby sme na Slovensku mali školstvo na najvyššej úrovni.

Program „Spolu zlepšíme školstvo“ je postavený na šiestich základných pilieroch:

1. Na každom dieťati záleží

Bez ohľadu na to, či sa dieťa narodí v Bratislave alebo Snine, malej dedinke alebo krajskom meste, zaslúži si vynikajúcich učiteľov, ktorí ho budú sprevádzať na ceste vzdelávania (sa). Každé dieťa si bez ohľadu na svoje mentálne a fyzické zdravie, finančné podmienky rodiny, sociálne prostredie, v ktorom vyrastá, bez ohľadu na svoju národnosť či materinský jazyk sociálny status zaslúži čo najlepšiu školu. Povinnosťou našej spoločnosti je takú sieť škôl vedieť ponúknuť. Aby bola zabezpečená čo najlepšia dostupnosť a bezplatné vzdelávanie garantované Ústavou SR. Aby sa po absolvovaní školy mohol mladý človek skonštatovať, že škola mu dala to, čo pre život naozaj potreboval.

2. Dialóg a spolupráca, nie nariadenia

Akákoľvek pozitívna zmena, ktorú chceme v školstve dosiahnuť, musí vychádzať z dialógu a spolupráce. Zlepšenie školstva sa nedá dosiahnuť nariadeniami a smernicami

vydanými od úradníckeho stola. Všetky kroky, ktoré chceme pre zlepšenie školstva robiť, preto budeme diskutovať s tými, ktorých sa týkajú – s učiteľmi, riaditeľmi, rodičmi, odborníkmi, študentmi aj žiakmi.

3. Podpora, sloboda a zodpovednosť

Nie o všetkom sa má rozhodovať centrálné. Ponechajme slobodu a zároveň zodpovednosť zriaďovateľom, riaditeľom a radám škôl, aby mali možnosť nastavovať si pravidlá a fungovanie, ktoré zohľadňujú ich špecifické potreby a situáciu. Úlohou štátu je poskytnúť podporu a podať pomocnú ruku všetkým školám, ktoré ju potrebujú. Vráťane zabezpečenia kvalitných učebníc pre žiakov aj profesionálneho vzdelávania pre učiteľov.

4. Inovácie sú vítané

Veda, technológie aj priemysel sú vo svete postavené na inovatívnych riešeniach a experimentovaní. V mnohých našich školách však akoby zastal čas. Štát nemá trestať iniciatívy, ktoré majú odvahu hľadať nové cesty ku kvalitnejšej výchove a vzdelávaniu. Jeho povinnosťou je podporiť ich, overiť ich životaschopnosť a úspešné modely preniesť do systému. To však neznamená, že môžeme robiť akékoľvek experimenty na deťoch. Zavádzanie inovácií je nevyhnutne späté so zodpovednosťou. Inovácie podporujú rozmanitosť. Tak ako je cenná rozmanitosť v prírode, je rovnako dôležitá v ekosystéme škôl.

5. Dvakrát meraj, raz strihaj

Vzdelávací systém je komplexný a zložitý organizmus. Zásadné zmeny preto budeme zavádzať formou postupných a riadených krokov. Ich dopady budeme sledovať na menšej vzorke. Až po úspešnom vyhodnotení budú zavádzané celoplošne. Tento proces si vyžaduje čas, ale je zodpovedný a realistický. Zároveň, vytvoríme priestor na kvalitný pedagogický

výskum, ktorý umožní výskumným tímom z vysokých škôl spolupracovať s regionálnymi školami pri analýze existujúcich procesov, obsahov, metód a foriem na školách ako aj inovácií.

6. Skutočné bohatstvo

Ak chceme pre každé dieťa kvalitnú školu, musíme podporovať a rozvíjať to najcennejšie, čo máme. Dobré učiteľky a učiteľov, riaditeľov a riaditeľky. Oni sú nositeľmi zmeny, ktorú chceme vidieť v slovenskom školstve. Preto sú všetky predkladané návrhy na zlepšenie školstva postavené na systematickej a dlhodobej podpore pedagógov, ktorí majú v rukách zlepšenie výchovy a vzdelávania. Aby každé dieťa mohlo naplno rozvinúť svoj potenciál a zažiť pocit šťastia a úspechu v dynamicky sa meniacom svete.

Čo sa majú deti učiť

Výzvy

Otázka, čo a prečo sa majú deti učiť, zamestnáva nielen učiteľov, ale aj samotné deti a ich rodičov. Pre všetkých je dôležité, aby čas, ktorý deti trávia v škole, bol využitý zmysluplne a užitočne. Očakávame, že škola deti pripraví na budúci život a nezahltí ich informáciami, ktoré sú zbytočné alebo si ich ľahko vedia vyhľadať na internete.

Žiaľ, dnešný obsah vzdelávania sa vo veľkej miere zameriava na nadobúdanie teoretických a encyklopedických vedomostí. Žiaci základnej školy sa učia o dokonavom a nedokonavom vide sloviess, či nervovej sústave obrúčkavcov. Na gymnáziu zase študujú vetné sklady a znelostnú asimiláciu.

Málo sa venujeme tomu, aby deti rozumeli, ako príroda, veci a spoločnosť fungujú a prečo tomu tak je. Málo sa sústreďujeme na rozvíjanie takých postojov a zručností, ktoré by pomohli deťom uspieť v ďalšom živote a konať v prospech spoločnosti. Ide napríklad o kritické myslenie, riešenie reálnych problémov, digitálne zručnosti, schopnosť komunikovať a spolupracovať s inými ľuďmi, či poznať a tolerovať ľudí z iných kultúr a spoločností. Aj výsledky

štúdie OECD PISA 2015 ukazujú, že naši žiaci sú podpriemerní nielen v čitateľskej, matematickej alebo prírodovednej gramotnosti, ale aj vo finančnej gramotnosti a tímovom riešení problémov.

Deťom predpisujeme také učivo, ktoré sa musia memorovať a nemôžu si ho osvojiť na základe vlastného bádania a aktivít. Obsah je zatriedený do veľmi úzkych samostatných predmetov, ako napríklad dejepis, geografia, či občianska náuka. To však komplikuje prepájanie súvislostí medzi týmito predmetmi.

Štátom predpísaný obsah je príliš detailný. Napríklad na geografii v 6. ročníku základnej školy musia žiaci ovládať ázijské rieky Chang-Jiang, Huang He, Ob, Mekong, Jenisej, Ganga, Brahmaputra, Eufrat, Tigris. Takýto podrobný obsah učiteľom zväzuje ruky pri výbere tém alebo rozvíjaní postojov a zručností, ktoré síce nie sú predpísané, ale môžu byť užitočné alebo aktuálne. Súčasne zostáva malý priestor na preberanie dôležitých prierezových tém, ako napríklad mediálna alebo multikultúrna výchova, či aktuálnych výziev, ako obrana pred dezinformáciami.

Zároveň to znemožňuje, aby sa učivo mohlo prispôbovať individuálnym potrebám a potenciálu jednotlivých detí. Pre niektoré deti totiž viaceré štátom predpísané požiadavky môžu byť neprimerané, čo môže brániť ich úspešnému vzdelávaniu v bežných školách a brzdiť ich ďalší rozvoj v súlade s ich potenciálom.

Navyše, učitelia nemajú možnosť vybrať si z viacerých učebníc alebo učebných materiálov, ktoré by bezplatne poskytoval štát. Takmer vo všetkých predmetoch majú k dispozícii len jednu štátnu učebnicu. Preto si nemôžu vybrať takú, ktorá by najviac vyhovovala ich zámerom a spôsobu vyučovania.

Viaceré štátom dodávané učebnice nie sú ani dostatočne kvalitné. Sú málo interaktívne a často pripomínajú skôr vysokoškolské skriptá. Učitelia nemajú k dispozícii ani také materiály, ktoré by zohľadňovali špecifické potreby jednotlivých detí. Preto len ťažko môžu prispôbovať úlohy a aktivity deťom podľa ich potrieb a potenciálu.

Takmer úplne absentuje metodická podpora zo strany štátu pre výučbu slovenčiny ako druhého jazyka v prípade žiakov z národnostných menšín, čiastkové aktivity sa realizujú len v prípade škôl s vyučovacím jazykom maďarským. To isté platí aj v prípade výučby slovenčiny ako cudzieho jazyka v prípade žiakov pochádzajúcich z iných krajín. Ak žiak nerozumie vyučovaciemu jazyku, nemôže sa efektívne vzdelávať a jeho šance na úspech sa významne znižujú.

Ciele

Najdôležitejšie je zabezpečiť, aby to, čo sa žiaci v škole učia, bolo pre nich zmysluplné, prispievalo k ich osobnostnému rozvoju a bolo čo najviac využiteľné v ich ďalšom živote. Preto by sa štátom predpísaný obsah vzdelávania mal zamerať aj na také zručnosti a postoje, ako sú kritické myslenie, riešenie reálnych problémov, digitálne zručnosti, schopnosť komunikovať a spolupracovať s inými ľuďmi, či poznať a tolerovať ľudí z iných kultúr a spoločností.

Učivo, ktoré bude štát predpisovať, nebude postavené iba na tom, že sa ho žiaci budú musieť učiť naspamäť. Naopak, bude založené na jeho osvojovaní prostredníctvom samostatného bádania, objavovania, práce s informáciami a vlastných aktivít žiakov. Zároveň bude čo najviac napojené na situácie a javy z reálneho života. Žiakov musíme rozvíjať v tom, aby rozumeli, ako veci fungujú a ako môžu prispieť k lepšiemu životu spoločnosti.

Veci, javy ani udalosti nefungujú samostatne, izolovane a bez súvisu s ostatnými. Preto ani obsah vzdelávania nebude rozvrhnutý do veľmi úzkych samostatných predmetov, ako napríklad dejepis, geografia, či občianska náuka alebo biológia, fyzika a chémia. Súvisiace učivo jednotlivých predmetov bude prepojené tak, že obsah nebudeme definovať izolovane podľa predmetov, ale na základe širších vzdelávacích oblastí. To bude podporené tým, že sa budeme zaoberať globálnejšími fenoménmi, ktoré spájajú rozličné oblasti, ako napríklad voda alebo chudoba.

Štátom predpísaný obsah vzdelávania bude definovaný širšie, aby nebol taký detailný. To umožní, aby sa učitelia spolu so žiakmi mohli venovať dôležitým a zaujímavým aktuálnym udalostiam a javom. Zároveň sa tým zabezpečí, že učivo sa bude môcť prispôbovať individuálnym potrebám a potenciálu jednotlivých detí. Prípadné rozdiely v osvojenom učive v prípade prestupu dieťaťa na inú školu sa budú riešiť jeho intenzívnejšou individuálnou podporou v novej škole.

Zabezpečíme, aby si učitelia mohli vyberať z viacerých bezplatných učebníc alebo učebných materiálov pre každý predmet. Vďaka tomu učitelia budú môcť používať také učebné materiály, ktoré budú najlepšie vyhovovať ich zámerom a spôsobu vyučovania. To bude sprevádzané novým spôsobom tvorby a schvaľovania učebníc, ktorý zabezpečí ich lepšiu kvalitu.

Súčasne musíme učiteľom poskytnúť také učebné materiály, ktoré im umožnia prispôbovať úlohy a aktivity žiakom podľa ich potrieb a potenciálu. To môže prispieť k tomu,

aby všetky deti bez ohľadu na svoje ťažkosti mohli zažiť úspech. Zároveň poskytneme učebné materiály pre výučbu slovenčiny ako druhého a cudzieho jazyka. Vďaka tomu si žiaci z národnostných menšín a cudzích krajín lepšie osvoja slovenský jazyk, čo im zvýši šance na úspech vo vzdelávaní a živote.

Opatrenia

Zmena obsahu vzdelávania

- Obsah vzdelávania meniť postupne a tieto zmeny overovať na vzorke škôl. Najprv zmeniť a začať pilotným overovaním obsahu vzdelávacích oblastí jazyk a komunikácia (najmä predmety slovenský jazyk a literatúra a maďarský jazyk a literatúra) a človek a spoločnosť (dejepis, geografia a občianska náuka). Paralelne pripravovať zmeny v ďalších vzdelávacích oblastiach ako človek a príroda (biológia, fyzika a chémia) a umenie a kultúra (hudobná výchova a výtvarná výchova).
- Tvorbu obsahu vzdelávania zveriť najlepším odborníkom a učiteľom z praxe, ktorí už v súčasnosti vo svojej práci presadzujú a uplatňujú inovatívny prístup k obsahu vzdelávania, ako napríklad učitelia zapojení do projektov integrovaného vyučovania prírodných vied FAST a ExpEdícia, či finalistky a finalisti cien Učiteľ Slovenska a Zlatý Amos a iné. Proces nominácie a výberu odborníkov a učiteľov bude transparentný a bude mať jasne definované kritériá.
- Pri tvorbe obsahu vzdelávania vychádzať z inovatívnych programov a koncepcií, ktoré boli už na Slovensku úspešne overené a v primeranej miere sa inšpirovať aj najlepšími zahraničnými vzormi a skúsenosťami.
- Štátom predpísaný obsah vzdelávania zamerať na rozvíjanie vedomostí, zručností a postojov, ktoré budú žiaci potrebovať v ďalšom živote, ako napríklad kritické myslenie, riešenie reálnych problémov, digitálne zručnosti, schopnosť komunikovať a spolupracovať s inými ľuďmi, či poznať a tolerovať ľudí z iných kultúr a spoločností.

- Obsah vzdelávania koncipovať tak, aby podnecoval k vytváraniu poznatkov, zručností a postojov prostredníctvom vlastných aktivít a zapájania žiakov do diania v ich bezprostrednom okolí.
- Obsah prírodovedných a spoločenskovedných predmetov výraznejšie zamerať na rozvoj bádateľských a výskumných zručností.
- Obsah vzdelávania vymedziť prostredníctvom širších vzdelávacích oblastí a fenoménov, ktoré budú prepájať poznatky príbuzných predmetov, ako napríklad voda alebo chudoba.
- Formulovať obsah vzdelávania len vo forme odporúčania alebo nezáväzných príkladov. Škole, resp. učiteľom ponechať väčšiu slobodu pri vymedzovaní konkrétnejšieho obsahu a rozsahu učiva.
- Zosúladiť zameranie testovaní žiakov so zmeneným obsahom vzdelávania.

Tvorba a distribúcia učebných materiálov

- Zabezpečiť možnosť výberu z viacerých učebníc a učebných materiálov prostredníctvom ich bezplatného dodávania štátom alebo poskytovania finančných prostriedkov školám účelovo na ich nákup. To sa zabezpečí aj vďaka výraznému zvýšeniu finančných prostriedkov na učebnice a učebné materiály.
- Zaviesť prísnejšie kritériá na výber hodnotiteľov učebníc, aby bola zabezpečená ich kvalita a nestrannosť.
- Zverejňovať hodnotenia a recenzné posudky na učebnice.
- Ako podmienku schválenia učebnice zaviesť nutnosť jej overenia v praxi alebo vytvorenia učebnice na základe pedagogického výskumu v danej vzdelávacej oblasti.
- Zaviesť cenu za najlepšiu učebnicu vydanú v danom roku.

- Motivovať autorov a vydavateľov, aby vytvárali učebné materiály (napr. pracovné zošity, pracovné listy atď.), ktoré by zohľadňovali vzdelávacie potreby rôznych skupín žiakov, vrátane žiakov so znevýhodnením či nadaním.
- Vytvoriť učebné materiály na výučbu slovenčiny ako druhého a cudzieho jazyka.

Ako sa má učiť

Výzvy

Väčšina bežných vyučovacích hodín na školách vyzerá tak, že učiteľ stojí pred tabuľou, prednáša a žiaci/študenti pasívne počúvajú. Niekedy si zapisujú poznámky, inokedy nie. V podstate to nie je dôležité. Pasívne počúvanie je jedným z najmenej efektívnych spôsobov výučby, aký poznáme. Zmyslupnosť takéhoto spôsobu učenia je preukázateľne veľmi nízka, čo potvrdzujú aj výskumy venované mozgu a metódam učenia. *„Učenie holých faktov je absolútne nanič, pretože mozog to nemá s čím porovnať. Nie je tam súvislosť, pre mozog je to ploché a prázdne. Mozog je totižto dobrý v tom, ako dokáže o veciach premýšľať a nie, koľko faktov pozná.“* vysvetľuje doktor Stránský z Yale university.

Zároveň tento spôsob výučby je silne zameraný na „odovzdávanie“ faktov a poučiek. Obzvlášť v dnešnom svete internetu a smartfónov pritom klesá dôležitosť faktografických znalostí a zvyšuje sa potreba pre rozvoj životných zručností akými sú osvojenie rôznych stratégií učenia sa, kritické myslenie, tímová spolupráca alebo kreativita, ktoré sú nevyhnutné pre reálny život v dynamicky sa meniacom svete. Tie sa však pasívnym počúvaním výkladu nerozvíjajú. Napriek tomu je to stále najčastejšia forma výučby, ktorú ponúkame deťom a mladým ľuďom. Prevažuje na druhom stupni základných škôl, pokračuje na stredných školách a je najčastejšou metódou aj na vysokých školách, čo potvrdzuje napríklad aj prieskum iniciatívy To dá rozum.

Názory študentov a učiteľov VŠ na najviac využívané metódy a formy výučby na vysokých školách

Výber najviac piatich možností.	ŠTUDENTI 1. A 2. STUPŇA ŠTÚDIA	UČITELIA
	Aké metódy a formy výučby Vaši študenti najviac využívajú?	Aké metódy a formy výučby najčastejšie využívate?
Účiteľ počas vyučovania nahlas číta texty dôležité pre preberanú látku / Počas vyučovania študentom nahlas číta texty dôležité pre preberanú látku.	29,3%	2,7%
Výklad	83,6%	76,5%
Diskusia o preberanej téme	48,5%	74,1%
Riešenie problémov študentmi	28,3%	54,7%
Práca v malých skupinách	28,7%	30,4%
Aplikácia teoretických poznatkov na príkladoch z praxe	35,2%	60,3%
Interaktívne vzdelávanie (napr. hranie rolí, simulovanie praxe)	9,2%	22,9%
Individuálne samostúdium	40,7%	13,5%
E-learning	13,4%	12,2%
Učenie jedného predmetu viacerými odborníkmi na rôzne témy	11,9%	10,2%
Konzultácie so študentmi	17,1%	38,3%
Iné	0,6%	0,5%

Zdroj: Dotazníkový prieskum To dá rozum realizovaný v roku 2018

Nemožno sa potom čudovať aj takýmto reakciám študentov: *“U nás bolo tiež množstvo predmetov takých, že nám bolo prezentované z PDF-iek. Nie, že prezentované, ale ono nám to bolo čítané. Tiež si vtedy človek položil otázku, načo tam vôbec máme sedieť, keď si to môžeme študovať doma.”*

Každé dieťa je jedinečné a má iný talent, nadanie, schopnosti aj preferovaný štýl učenia sa. Frontálne vyučovanie túto jedinečnosť každého dieťaťa a vôbec nezohľadňuje a preto nie je prekvapivé zistenie, že len 6,8% slovenských žiakov má vnútornú motiváciu učiť sa.¹ V slovenskom vzdelávacom systéme sa nekladie dostatočný dôraz na aktivizujúce formy výučby, ktoré u žiakov a študentov podporujú vnútornú motiváciu učiť sa, rozvíjať životné zručnosti, získavať vedomosti, ktoré zároveň vedia dávať do súvislostí a vzťahov.

Vybaviť žiakov a študentov schopnosťou učiť sa je potrebné pre ich ďalší rozvoj aj po ukončení školy. Iba jednotlivец, ktorý sa bude ochotný sústavne vzdelávať a bude schopný absorbovať nové vedomosti, bude môcť čeliť budúcim výzvam.

Ciele

Vytvoríme priestor a podporu pre také formy a metódy výučby, pri ktorých budú aktívni samotní žiaci a dôraz bude kladený na také zručnosti a postoje, akými sú tvorivosť, kritické

¹ Kuruc, M. 2017. *Motivácia k učeniu sa a k prosociálnemu správaniu sa v kontexte teórie sebaurčenia*. Pedagogická fakulta, Univerzity Komenského v Bratislave

myslenie, riešenie reálnych problémov, digitálne zručnosti, schopnosť komunikovať a spolupracovať s inými ľuďmi a to aj v prípade ľudí s inými názormi či z iných kultúr a spoločností.

Už pri príprave budúcich učiteľov a následnou systematickou podporou pedagógov v praxi budeme klásť dôraz, aby každý učiteľ mal schopnosti, zručnosti a priestor k tomu, aby rozvíjal potenciál každého žiaka, zohľadňoval jeho vzdelávacie potreby a dokázal pracovať s prekážkami, ktoré tomu bránia.

Mnohí učitelia sa dnes sťažujú, že kvôli súčasnému obsahu vzdelávania, ktorý sa vo veľkej miere zameriava na nadobúdanie teoretických a encyklopedických vedomostí, im neostáva čas ani priestor na rozvoj zručností a schopností, o ktorých sa zmieňujeme vyššie. Preto považujeme reformu kurikula, ktorú popisujeme v časti „Čo sa majú deti učiť“, ako jedným zo zásadných krokov k vytvoreniu priestoru a času pre nové formy a metódy vyučovania. Tie by mali žiakov motivovať k bádaniu, samostatnej práci, diskusiám, riešeniu problémov v rámci tímov a podpore ďalších životných zručností dôležitých pre život.

Legislatívne umožníme a budeme podporovať inovatívne formy, metódy a organizáciu vyučovania. Medzi aktivizujúce formy výučby zahŕňame rovesnícke vzdelávanie, učenia vo vekovo heterogénnych skupinách, konštruktivistické spôsoby výučby ako aj slobodu v určovaní si dĺžky trvania vyučovacej hodiny, vytvárania vyučovacích blokov alebo učenia sa mimo budovy školy.

Kľúčovým prvkom na naplnenie týchto cieľov sú dobre pripravení učitelia, ktorí dostávajú systematickú podporu ako aj priestor na zdieľanie skúseností a úspešných príkladov pri zavádzaní inovatívnych spôsobov výučby. Bude nevyhnuté, aby už fakulty pripravujúce budúcich učiteľov kládli dôraz na zníženie transmisívneho spôsobu výučby v prospech takých foriem a metód, ktoré budúcich pedagógov vybaví potrebnými zručnosťami na zavádzanie moderného spôsobu výučby, ktorý zohľadňuje najnovšie vedecké informácie o mozgu a jeho učení sa.

Budeme podporovať ďalšie vzdelávanie pedagógov, ktoré im bude prinášať inšpiráciu, nadobúdanie vedomostí a zručností potrebných pre vyučovanie, ktoré smeruje od frontálnej výučby k naplneniu rozvoja a podpore každého žiaka. Vytvoríme systém, kedy si každý učiteľ bude môcť vybrať kvalitné vzdelávacie kurzy a programy podľa svojich potrieb ponúkaných širokou paletou aktérov zahŕňajúcich ako štátne, tak aj neštátne inštitúcie (viď kapitola Podpora pre všetkých zamestnancov škôl)

Zabezpečíme rozvoj a podporu pedagogických inovácií, ktoré budú motivovať učiteľov, akademickú obec aj vzdelávacích expertov prinášať do slovenského školstva nové formy a metódy vzdelávania ako aj hodnotenia žiakov a študentov, ktoré po úspešnom overení budú rozšírené do celého školského ekosystému.

Opatrenia

- Štátom predpísaný obsah vzdelávania zamerať na rozvíjanie vedomostí, zručností a postojov, ktoré budú žiaci potrebovať v ďalšom živote, ako napríklad kritické myslenie, riešenie reálnych problémov, digitálne zručnosti, schopnosť komunikovať a spolupracovať s inými ľuďmi, či poznať a tolerovať ľudí z iných kultúr a spoločností (viac v kapitole Čo sa učí)
- Schváliť legislatívne zmeny umožňujúce flexibilnejšiu organizáciu vyučovania, ktorá okrem iného zahŕňa napríklad aj učenie vo vekovo zmiešaných skupinách na ZŠ a SŠ
- Zosúladiť zameranie celoplošných testovaní žiakov so zmeneným obsahom vzdelávania. Posilniť testovanie zručností a schopností žiakov a minimalizovať testovanie encyklopedických vedomostí

Kto učí - podpora pre zamestnancov škôl

Výzvy

Pre kvalitné fungovanie škôl sú **klúčoví učelia, odborní zamestnanci, asistenti, ako aj riaditelia a zriaďovatelia**. Jedni žiakov dennodenne učia a pomáhajú im, ďalší poskytujú žiakom, učiteľom i rodičom odborné poradenstvo a napokon ďalší celkový chod škôl riadia. V súčasnosti títo aktéri v školstve nedostávajú dostatočnú podporu v metodickej, odbornej ani riadiacej oblasti. Zároveň za svoju náročnú prácu nie sú primerane odmeňovaní.

Učiteľská profesia dnes nie je vnímaná ako atraktívne povolanie a školy nie sú vnímané ako atraktívni zamestnávateľia. Aj to spôsobuje, že na učiteľské študijné odbory sa v mnohých prípadoch nehlásia najšikovnejší a najmotivovanejší študenti a zároveň sa mnohí absolventi učiteľských odborov po ukončení štúdia uplatňujú v iných zamestnaniach. Na základe medzinárodnej štúdie OECD TALIS 2013 si len 4 % učiteľov myslí, že je povolanie učiteľ spoločnosťou ocenené.

Zároveň vysoké školy nedostatočne pripravujú absolventov pre prax učiteľského povolania. Učiteľské študijné programy sú zamerané primárne na osvojovanie tých vedných odborov, ktoré tvoria obsahové východiská vyučovacích predmetov príslušných aprobácií (teda budúci učelia dejepisu sa učia najmä históriu, a podobne), avšak chýba dostatočná praktická príprava v oblasti didaktiky a osvojovanie širších pedagogických zručností. Absentuje aj príprava na vyučovanie žiakov s rozmanitými potrebami pre uplatňovanie inkluzívnych prístupov vo vzdelávaní. Tá je dôležitá pre všetkých budúcich učiteľov. Nedostatok pedagogických spôsobilostí v tejto oblasti opäť ukazuje aj štúdia OECD TALIS 2018, podľa ktorej je na Slovensku nadpriemerný záujem učiteľov o ďalšie vzdelávanie v oblasti vyučovania žiakov so špeciálnymi potrebami (Slovensko 2018: 26 %, Slovensko 2013: 19 %). Taktiež na základe zistení projektu To dá rozum, len 27 % učiteľov bežných škôl absolvovalo ďalšie vzdelávanie v oblasti podpory vzdelávania detí s rozmanitými potrebami, pričom až 66 % vyjadrilo potrebu si takéto vzdelanie doplniť. Podobne pre budúcich učiteľov slovenského jazyka absentuje príprava na učenie žiakov, pre ktorých je slovenčina druhý, resp. cudzí jazyk.

Tí absolventi, ktorí sa v školách predsa len rozhodnú pôsobiť, po svojom nástupe nedostávajú dostatočnú pomoc a podporu na skvalitňovanie svojej pedagogickej činnosti. Mnohí začínajúci učelia sa cítia byť „hodení do vody“, v ktorej sa musia sami naučiť plávať.

Na druhej strane, mnoho dlhoročných a skúsených učiteľov už nemá energiu ani motiváciu do ďalšej náročnej práce so žiakmi. Cítia sa byť nedocenení a niekedy už aj vyhorení. Aj keď sa mnohí snažia svoju prácu so žiakmi inovovať a sú otvorení novým metódam a postupom, často sa pri tom stretávajú s nepochopením zo strany svojich kolegov či vedenia školy a nedostáva sa im ani dostatočnej podpory zvonka. Dôsledkom toho sa v mnohých školách stále učí podľa zaužívaných a už zastaralých postupov. Učelia sú v mnohých školách naďalej predovšetkým sprostredkovateľmi poznatkov, a nie sprievodcami pri zmysluplnom učení sa žiakov, ktoré by ich osobnostne rozvíjalo a pripravilo na život.

Zároveň sa dostatočne sa neprihliada na rozmanitosť potrieb detí v triedach, či už sú to žiaci so zdravotným znevýhodnením, nadaní žiaci, alebo deti s inými špecifickými potrebami, no

rovnako aj "bežní" žiaci. Súvisí to aj s dlhodobým nedostatkom pedagogických asistentov a odborných pracovníkov v školstve. Okrem ľudí však chýbajú aj kvalitne spracované štandardy podporných služieb vo vzdelávaní, ako aj model, ako by mali odborní a pedagogickí zamestnanci na školách spolupracovať. Celkovo to vedie k nižšej efektívnosti ich činnosti a zároveň vyšším požiadavkám na ich počet.

Programy ďalšieho vzdelávania učiteľov, ktorých najväčším poskytovateľom je Metodicko-pedagogické centrum, často nedostatočne reagujú na potreby vyplývajúce z praxe a nevedú k rozvoju takých profesijných zručností, ktoré by im umožnili zatraktívniť výučbu a zlepšovať výsledky žiakov. Časť učiteľov mnoho týchto programov absolvovala len za účelom získania kreditových príplatkov a zvýšenia platu. Po absolvovaní vzdelávacieho programu alebo kurzu učiteľia spravidla nedostávajú ďalšiu metodickú podporu vo forme spätnej väzby či mentorstva.

Na Slovensku sú ľudia, ktorí by sa mohli stať učiteľmi v neskoršej fáze svojej životnej a profesionálnej dráhy a priniesť do vzdelávania nové nápady a energiu. Pre takýchto ľudí však absentuje primeraná cesta k nadobudnutiu kvalifikácie, aby mohli vykonávať učiteľské povolanie. Napríklad človek, ktorý vyštudoval medzinárodný obchod a po rokoch praxe sa rozhodne stať učiteľom, by musel nanovo absolvovať päťročné pedagogické štúdium.

Závažným problémom čelia aj **riaditelia škôl**, ktorí v súčasnosti majú na starosti mnoho úloh, ktoré ich nadmerne zaťažujú a odvádzajú ich časové kapacity od riadenia pedagogického procesu a rozvoja učiteľského a odborného tímu. Na funkciu ich vhodne nepripravuje ani súčasná podoba povinného funkčného vzdelávania.

Školy nemôžu dobre fungovať ani bez efektívnej spolupráce so zriaďovateľmi, ktorí zohrávajú dôležitú úlohu pri poskytovaní podpory školám a pri ich financovaní.

Ciele

Naším cieľom je, aby v školách pôsobili **odborne spôsobilí a motivovaní profesionáli**, ktorí pri svojej práci **dostanú všestrannú a flexibilnú podporu**. Tá zahŕňa **metodickú pomoc učiteľom, pedagogickým asistentom a odborným zamestnancom a kvalifikované poradenstvo riaditeľom pri riadení škôl**. Pedagogickí a odborní zamestnanci majú mať vytvorené podmienky pre **ďalší rozvoj svojich profesijných zručností**, pracovať v

bezpečných a dôstojných pracovných podmienkach a ich práca má byť **docenená i primerane finančne ohodnotená**. Zároveň sa budeme snažiť zvýšiť atraktivitu učiteľského povolania, aby sme vrátili školstvu a učiteľom jej zaslúžený status.

Podpora budúcich učiteľov a odborných zamestnancov

Cieľom je **prilákať šikovných a pre učiteľskú profesiu motivovaných mladých ľudí** na pedagogické fakulty a učiteľské študijné programy na iných fakultách a poskytnúť im takú prípravu na povolanie, ktorá ich nebude odrádzať, aby sa rozhodli pracovať v školstve. Na to potrebujeme **zvýšiť atraktivitu učiteľského povolania a vyzdvihnúť zmyslupnosť pôsobenia v školstve**.

Niektorí si učiteľské povolanie vyberú v maturitnom ročníku na strednej škole. Iní sa pre túto cestu rozhodnú v neskoršej životnej etape. Plánujeme **uľahčiť ľuďom z praxe stať sa kvalifikovanými učiteľmi kedykoľvek v priebehu ich pracovnej kariéry po splnení jasne pomenovaných kvalifikačných kritérií**.

V rámci prípravy budúcich učiteľov je naším cieľom, aby študenti **učiteľských študijných programov už počas štúdia absolvovali kvalitnú prípravu a viac praxe na vybraných školách s inovatívnymi spôsobmi výučby a pod vedením skúsených učiteľov**. Za týmto účelom chceme podporovať spoluprácu medzi pedagogickými fakultami a cvičnými školami, teda školami, na ktorých budú študenti absolvovať svoju prax. Zároveň plánujeme nastaviť také kritériá pre výber cvičných škôl, ktoré zohľadnia kvalitu nimi poskytovaného vzdelávania a profesijné zručnosti v nich pôsobiacich učiteľov. Cvičné školy by mali byť také, ktoré vzdelávajú rôznorodých žiakov a tým odrážajú pestrosť detí na Slovensku. Budúci učiteľ by mal absolvovať prax v triede, kde sú aj žiaci so špeciálnymi potrebami či v triede so žiakmi zo sociálne znevýhodneného prostredia.

Zároveň je našim cieľom zvýšiť podporu pre cvičné školy a ich spoluprácu s pedagogickými fakultami. Plánujeme **zvýšiť príplatok cvičným a uvádzajúcim učiteľom a umožniť riaditeľom znížiť im povinný počet vyučovacích hodín**. Prví sú kľúčoví pri príprave budúcich učiteľov ešte počas ich štúdia a druhí pri sprevádzaní novoprijatých učiteľov v praxi. Naším cieľom je vytvoriť také podmienky pre cvičných a uvádzajúcich učiteľov, aby mali dostatok času a priestoru na kvalitné didaktické rozboru vyučovacích hodín.

Podpora pre všetkých učiteľov a odborných pracovníkov

Učitelia majú právo na podporu v každom aspekte svojej práce, a to na začiatku učiteľského pôsobenia, ako aj po tridsiatich rokoch praxe. Plánujeme vytvoriť **lepší systém podpory** pre začínajúcich aj pre skúsených učiteľov, ktorý im pomôže plánovať, realizovať a vyhodnocovať efektívnu výučbu a zohľadňovať rôznorodé vzdelávacie potreby svojich žiakov.

Naším cieľom je **zlepšiť fungovanie a ponuku vzdelávacích programov Metodicko-pedagogického centra (MPC)**. To bude aj naďalej poskytovať vzdelávacie programy a kurzy pre všetkých pracovníkov školstva. MPC by mali v rozšírenej miere spolupracovať aj s externými odborníkmi, vrátane ich zapojenia do pedagogického procesu priamo v školách.

Zároveň **zjednodušíme proces akreditácie kurzov** pre poskytovateľov z neziskového a súkromného sektora a vytvoríme podpornú schému na spolufinancovanie takýchto kurzov z verejných zdrojov. Zjednodušenie podmienok na akreditáciu vzdelávacích programov umožní výber zo širšej ponuky a vytvorí tlak na zvyšovanie kvality aj pri štátom poskytovaných programoch. Zároveň vytvoríme systém na hodnotenie kvality všetkých poskytovaných kurzov.

V školách nepracujú len učitelia, ale aj ďalší pedagogickí zamestnanci - pedagogickí **asistenti či vychovávateľky v školských kluboch. Kľúčovú úlohu majú aj odborní zamestnanci** - školskí psychológovia, špeciálni a sociálni pedagógovia. Spoločne sa snažia prispieť k úspešnosti každého dieťaťa. Plánujeme zvyšovať počet odborných zamestnancov a asistentov v školách, ako aj zaviesť metodickú podporu pre asistentov, ktorá v súčasnosti chýba. Chceme skvalitniť aj systém metodickej podpory a supervízie pre odborných zamestnancov v podporných školských tímoch. Táto úloha bude o to dôležitejšia, keďže narastá počet detí so špeciálnymi potrebami.

Podobne, ako plánujeme podporovať budúcich a začínajúcich učiteľov cez lepší systém pomoci od skúsenejších kolegov, navrhujeme vytvoriť aj systém podpory pre všetkých zamestnancov škôl. Vytvoríme sieť učiteľských a odborných mentorov, ktorí budú pomáhať začínajúcim, aj skúseným pedagógom a odborným pracovníkom. Taktiež si kladieme za cieľ vytvoriť systém podpory a výmeny skúseností medzi školami v jednotlivých regiónoch Slovenska.

Riaditelia²

Riaditelia škôl by sa mali predovšetkým **zameriavať na napĺňanie vízie školy, strategické plánovanie**, dohliadať na **kvalitu vzdelávania a byť oporou** pre svojich zamestnancov, ako aj pre žiakov a rodičov.

Prvým krokom na zvýšenie podpory riaditeľov je **prehodnotiť a upraviť funkčné vzdelávanie, t. j. povinné vzdelávanie po nástupe do funkcie** tak, aby bolo pre nich naozaj prínosné.

Opatrenia

Podpora pre všetkých zamestnancov škôl vo všeobecnosti zahŕňa:

- metodickú a odbornú podporu;
- kvalitný profesijný rozvoj;
- dôstojné pracovné podmienky;
- primerané finančné ohodnotenie.

Tieto princípy budeme aplikovať nasledujúcimi opatreniami:

Podpora pre budúcich a začínajúcich učiteľov:

- vytvorenie grantovej schémy na inovovanie učiteľských študijných odborov na pedagogických a iných fakultách s podmienkou zabezpečenia dostatočnej praxe pre študentov v cvičných školách;
- zvýšiť príplatok cvičným a uvádzajúcim učiteľom a umožniť riaditeľom znížiť im povinný počet vyučovacích hodín;

² Podpore riaditeľov škôl sa podrobnejšie venujeme v kapitole Systém riadenia regionálneho školstva.

- zníženie rozsahu povinnej vyučovacej činnosti pre začínajúcich učiteľov a doplnenie ich úväzku mentorstvom s ich uvádzajúcimi učiteľmi;
- zabezpečenie ďalších foriem vzdelávania budúcich učiteľov (napr. didaktické semináre vedené učiteľmi zo základnej, resp. strednej školy), ako aj vzdelávania cvičných učiteľov (napr. semináre vedené pedagógmi vysokých škôl, MPC a odborníkmi z iných oblastí);
- prehodnotenie systému doplnkového pedagogického štúdia (DPŠ) tak, aby bola zabezpečená kvalitná príprava v oblasti didaktiky a osvojovanie širších pedagogicko-psychologických zručností, vrátane prípravy na vzdelávanie detí so ŠVVP a tiež povinnej praxe priamo v školách. Zároveň by však DPŠ mali byť prístupné pre širší záber ľudí z praxe a absolventov rôznorodých študijných odborov.

Zvýšenie atraktivity práce v školstve:

- zvýšenie plátov pedagogických a odborných zamestnancov v školstve, s najnižším platom pre začínajúceho učiteľa na úrovni priemernej mzdy v národnom hospodárstve;
- zvýšenie plátov nepedagogických zamestnancov v školstve vykonávajúcich administratívne, technicko-ekonomické a prevádzkové činnosti;
- verejné zdôrazňovanie dôležitosti práce v školstve cez propagovanie jej prínosov a pozitívnych príkladov v rámci kariérového poradenstva, na verejných podujatiach i rôznymi formami oceňovania práce učiteľov.

Podpora pre všetkých pedagogických a odborných zamestnancov:

- zlepšenie fungovania a skvalitnenie ponuky vzdelávacích programov poskytovaných MPC, vrátane zapájania odborníkov z iných profesií do realizovaných programov a kurzov;
- systematické hodnotenie prínosu a užitočnosti programov MPC a ďalších poskytovateľov vzdelávania, ako aj spokojnosti s nimi na strane absolventov, a na základe toho flexibilné prispôsobovanie kurzov vzdelávacím potrebám pracovníkov v školstve;

- zjednodušenie procesu akreditácie programov pre poskytovateľov z neziskového a súkromného sektora a vytvorenie podpornej schémy na financovanie takýchto programov z verejných zdrojov
- vytvorenie siete regionálnych mentorov;
- podpora výmeny skúseností medzi školami vytvorením regionálnych platforiem, zabezpečením pravidelného stretávania učiteľov, odborných zamestnancov, riaditeľov a zástupcov zriaďovateľov, vrátane návštev školských tímov v iných školách.

Podpora riaditeľov:

- upravenie rozsahu a skvalitnenie obsahu a formy poskytovania funkčného vzdelávania pre riaditeľov, vrátane zabezpečenia kontinuálneho poradenstva;
- odbremenenie riaditeľov od časti úloh súvisiacich s chodom škôl zabezpečením potrebného administratívneho a prevádzkového personálu.

Kde sa učí

Výzvy

Infraštruktúra našich škôl nie je v dobrom stave. Viaceré školy potrebujú vymeniť okná, podlahy, zrekonštruovať strechy a sociálne zariadenia. Tento stav je, okrem iného, zapríčinený aj tzv. historickým modernizačným dlhom. V roku 2002 pri decentralizácii prešiel majetok škôl a školských zariadení z vlastníctva štátu do vlastníctva obcí a vyšších územných celkov. Do viacerých budov škôl štát neinvestoval, boli zanedbané a samospráva ich prebrala bez finančného zvýhodnenia.

Následne sa situácia vyvíjala rôzne. Pre niektoré samosprávy bola modernizácia škôl prioritou a investovali do nej nemalé finančné prostriedky. Iným samosprávam pomohol štát, keď dostali na opravy, údržbu a investície finančné prostriedky zo štátneho rozpočtu. Niektoré samosprávy sa naopak o budovy škôl a školských zariadení veľmi nestarali a tieto budovy sú aj

v súčasnosti v zlom technickom stave. Existujú prípady, keď samosprávy tento problém riešiť chceli, ale keďže išlo napríklad o malú obec s malým rozpočtom, nemali na modernizáciu dostatočné prostriedky. Ďalšie nerovnosti vznikli pri čerpaní eurofondov, z čerpania ktorých bol Bratislavský samosprávny kraj ako najrozvinutejší kraj často vylúčený. O neuspokojivom materiálno-technickom stave škôl a školských zariadení pravidelne informuje Štátna školská inšpekcia.³ Nedávna pasportizácia majetku stredných odborných škôl bola uzavretá s tým, že viac ako 60 % zo zapojených škôl má zastarané budovy pre výkon praktického vyučovania, pričom 80 % z nich nespĺňa technologické požiadavky na umiestnenie a prevádzku moderných strojov a zariadení potrebných pre prípravu v danom učebnom a študijnom odbore.⁴

Mnohé vstupy do škôl ako aj samotné budovy škôl, vrátane špeciálnych škôl, sú stále bariérové. Takýto stav znemožňuje vzdelávanie mnohých detí so zdravotným postihnutím v bežných školách, a zároveň sťažuje vstup do školy aj rodičom s kočíkmi či starým rodičom s obmedzenou mobilitou. Podľa zistení Verejnej ochrankyne práv je príčinou tohto stavu najmä fakt, že vedenie škôl nepovažuje odstránenie tohto problému za svoju prioritu. Chýba z ich strany proaktívny prístup s odôvodnením, že žiaci s postihnutím sa na ich škole nevzdelávajú, preto sa bezbariérovosťou netreba zaoberať. Častokrát ešte prevažuje pohľad, že ľudia so zdravotným postihnutím by sa mali vzdelávať v školách „pre nich určených“.⁵

Nesystematicky pristupuje k tejto otázke aj samotné ministerstvo školstva. Pri hodnotení žiadostí o rôzne infraštruktúrne dotácie od žiadateľov nepožaduje, aby nové budovy škôl a školských zariadení, resp. plánované úpravy v nich, boli automaticky bezbariérové. Maximálne pri hodnotení niektorých projektov prideli žiadateľovi za bezbariérovosť zopár bodov navyše. Zároveň ministerstvo každoročne vyhlasuje rozvojové projekty na odstraňovanie bariér v školách.⁶ Defacto sa teda môže stať, že ministerstvo najprv finančne podporí vznik bariér, aby neskôr mohlo „investovať“ do ich odstránenia. Takýto postup je absurdný a maximálne neefektívny.

Školy sa boria s nedostatočným pokrytím prevádzkových nákladov. Dostávajú síce v rámci normatívneho financovania normatív na prevádzku, ale ten sa roky nevalorizoval a teda

³ http://www.ssiba.sk/admin/fckeditor/editor/userfiles/file/Dokumenty/velka_sprava/sprava_17_18_1.pdf

⁴ <https://www.minedu.sk/data/att/11780.pdf>

⁵ <http://www.vop.gov.sk/files/Sprava%20bezbarierovost%20skoly.pdf>

⁶ <https://www.minedu.sk/odstranenie-stavebnych-barier-v-skolach-ktore-navstevuju-ziaci-so-zdravotnym-postihnutim/>

nepokrýva dostatočne potreby škôl súvisiace s narastajúcimi cenami energií a potrebným materiálovým dovybavením učebni a zabezpečením učebných pomôcok.

Existujú tiež okresy, v ktorých školy čelia kapacitným problémom a sú nútené vzdelávať svojich žiakov v tzv. dvojzmennej prevádzke. To znamená, že žiaci sa vzdelávajú akoby na smeny, časť doobeda a časť poobede.⁷ To nie je optimálne pre deti, pracujúcich rodičov a ani pre učiteľov a vedenie školy. Tento stav je spôsobený nerovnomerným demografickým vývojom v niektorých okresoch, ale aj masívnou výstavbou v tzv. bratislavských satelitoch.

V niektorých školách sa koncentrujú žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia (SZP). To nie je žiaduce, pretože socio-ekonomické a zloženie škôl a tried je jednou z najdôležitejších premenných, ktoré vysvetľujú systematicky nízko dosahované vzdelávacie výsledky.⁸ Tieto školy dnes nemajú prístup ku komplexnému systému podpory a ich žiaci majú obmedzené šance dosahovať v školách úspech. Aktuálny systém podpory je neefektívny preto, lebo nepokrýva všetkých žiakov, ktorí pomoc potrebujú. Problematická je tiež nízka výška príspevku na podporu ich vzdelávania a na odstraňovanie bariér, ktorým čelia. Počas posledných piatich rokov sa príspevok pohyboval iba okolo sumy 200 eur na žiaka. Školy majú z príspevku hrať asistentov, odmeny učiteľov, ale aj materiálne potreby deti (pomôcky, výlety, hygiena). Odmena pre učiteľa, ktorý dnes pracuje v triede s vyšším podielom žiakov zo SZP, je dnes iba niečo vyše 20 eur mesačne. Kvôli chýbajúcej podpore v ranom detstve (Kapitola XX) a následne pokrýkajúcej podpore v základných školách žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia omnoho častejšie opakujú ročník. Až tretina z nich ukončí povinnú školskú dochádzku pred dokončením základnej školy a len malá časť z nich pokračuje vo vzdelávaní v stredných školách. Deje sa tak aj v dôsledku neexistujúcej mentoringovej podpory pre týchto žiakov a v dôsledku veľmi nízkej výšky sociálneho štipendia pre stredoškolákov. Výška štipendia je navyše odstupňovaná od prospechu dieťaťa, pričom sa nerozlišuje náročnosť zvoleného odboru štúdia (maturitné štúdium či učebný odbor). Štipendium nestačí na pokrytie

⁷ https://www.minedu.sk/data/files/8224_analyza-dvojzmennej-prevadzky-zakladnych-skol-a-navrhy-opatreni-ako-situaciu-riesit_januar-2017.pdf

http://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/publikacie-casopisy.../analyzy-prognozy-studie.html?page_id=9238

⁸ V súčasnosti má zhruba tretina základných škôl nadpriemerný podiel žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. Približne 10 % škôl má viac ako 40 % žiakov zo SZP.

všetkých životných nákladov spojených so štúdiom, a defacto znamená, že nepokračovať vo vzdelávaní a dostať sa do systému sociálnej pomoci sa oplatí viac ako študovať.⁹

Vysoký podiel našich žiakov sa vzdeláva v samostatných prúdoch vzdelávacieho systému oddelene od ostatnej školskej populácie. Výskumy ako aj výsledky PISA testovaní pritom ukazujú, že najlepšie vzdelávacie výsledky dosahujú žiaci v krajinách, v ktorých sa žiaci s rôznym potenciálom vzdelávajú aspoň po istú úroveň vzdelávacieho systému spoločne.¹⁰ Jedným z oddelených prúdov sú 8-ročné gymnázia, na ktorých sa vzdelávajú žiaci s nadpriemernými vzdelávacími výsledkami. Túto cestu si rodičia vyberajú pre svoje deti po 5. ročníku základnej školy najmä z dôvodu, že nie sú spokojní napríklad s kvalitou výučby matematiky alebo cudzích jazykov v základných školách a sú presvedčení, že 8-ročné gymnázia poskytujú kvalitnejšie vzdelávanie.

Naproti tomu je na Slovensku oproti štátom EÚ nadpriemerne vysoký podiel žiakov v špeciálnych školách. Aj keď o zaradení dieťaťa rozhodujú odborní pracovníci a rodičia, v niektorých prípadoch čelia rodičia nútenému zaškoleniu v špeciálnom školstve, kedy bežná základná škola odmieta dieťa so zdravotným znevýhodnením prijať. Jedným z najčastejšie uvádzaných dôvodov je napríklad chýbajúci asistent učiteľa.¹¹ V prípade žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia zase existujú dôvodné podozrenia, že nie všetkým z nich je diagnóza ľahkého mentálneho postihnutia stanovená objektívne a opodstatnene, a že časť z nich patrí do bežnej základnej školy nemá v špeciálnom školstve čo hľadať.¹²

V špeciálnom školstve, oddelene od bežnej populácie, sa na Slovensku vzdeláva výrazne viac žiakov ako je priemer EÚ. Pri poslednom medzinárodnom porovnaní (2014) to bolo 5,9 %, čo je takmer 4-násobne viac oproti európskemu priemeru (1,6 %). Žiaci s ľahkým mentálnym postihnutím tvoria až 71 % žiakov špeciálnych škôl a špeciálnych tried. Tiež platí, že mentálne postihnutie má diagnostikované až 5,4 % populácie žiakov základných škôl, čo je výrazne viac oproti priemernému výskytu mentálneho postihnutia v populácii (1-3 %). Rómovia

⁹ <https://www.minedu.sk/data/att/14208.pdf>

¹⁰ <https://www.oecd.org/education/school/45179151.pdf>

<https://www.oecd.org/education/school/50293148.pdf>

¹¹ <http://diskriminacia.sk/sud-rozhodol-ela-sa-bude-vzdelavat/>

¹² https://www.ssiba.sk/admin/fckeditor/editor/userfiles/file/Dokumenty/SPRAVY/2017/UZP_Inkluzia_ZS_2016_2017.pdf

https://www.ssiba.sk/admin/fckeditor/editor/userfiles/file/Dokumenty/SPRAVY/2016/UZP_INKL_2015_2016_SR.pdf

https://www.ssiba.sk/admin/fckeditor/editor/userfiles/file/Dokumenty/SPRAVY/2015/web_UZP_INKL_2014_2015_SR.pdf

<http://www.vop.gov.sk/files/Sprava%20VOPVzdelavanie%20Romov.pdf>

http://www.sarisskemichalany.sk/dokumenty/oz/2013_19/K_bodu_9_Rozsudok_KS.pdf

a sociálne znevýhodnení žiaci sú medzi žiakmi špeciálnych škôl a špeciálnych tried nadmerne zastúpení.¹³

Tento nelichotivý stav je porušovaním práva na vzdelanie a stojí nás nemalé finančné prostriedky. Príčiny sú rôzne. Na jednej strane prichádzajú do škôl extrémne znevýhodnené deti, ktoré nemajú prístup k včasnej intervencii a častokrát ani k vzdelávaniu v materskej škole. Na strane druhej sú školy a učitelia, ktorí nedostávajú kvalitnú prípravu, vzdelávanie a nemajú vytvorené podmienky na individuálny prístup. V školách chýba podporný personál. Poradenské zariadenia (CPPPaP a CŠPP), ktoré by mali byť kľúčovým partnerom škôl pri zvyšovaní individualizácie vo vzdelávaní, a ktoré by mali školám pomáhať odstraňovať bariéry a maximalizovať potenciál každého žiaka sú v dôsledku chýbajúcich štandardov kvality a nesystémového financovania personálne a materiálne poddimenzované.¹⁴

Ciele

Hlavným cieľom je dosiahnuť, aby najbližšia škola bola najlepšou školou. Preto maximálne úsilie bude vynakladané do skvalitňovania bežných základných škôl. Školy budú moderným, bezpečným, a bezbarierovým miestom s dostatočnými prostriedkami na prevádzku tak, aby dochádzalo k postupnému odstraňovaniu a nie ďalšiemu prehlbovaniu modernizačného dlhu.

Na odstraňovaní modernizačného dlhu ako aj na zabezpečovaní dostatočných kapacít aktívne participuje štát v spolupráci so samosprávami. Dôraz sa kladie na vytváranie väčších spádových škôl, poskytujúcich kvalitné vzdelávanie na 2. stupni so zabezpečenou odbornosťou výučby.

Školy ako verejné budovy postupne spĺňajú požiadavky bezbariérovosti bez ohľadu na to, či v nich v konkrétnom čase študuje osoba s telesným alebo zmyslovým postihnutím. Vďaka dôrazu na zvyšovanie kvality vzdelávania v bežných základných školách klesá dopyt po vzdelávaní v 8-ročných gymnáziách. Školy dostávajú výraznejšiu podporu v súvislosti so

¹³ E. Friedman - E. Gallová Kriglerová - M. Kubánová. 2009. Škola ako ghetto. Roma Education Fund.

¹⁴ <https://www.minedu.sk/data/att/14208.pdf>

vzdelávaním znevýhodnených žiakov a sú metodicky usmerňované pri tvorbe školských obvodov.

Vďaka výraznejším investíciám do včasnej intervencie, predškolského vzdelávania, zlepšenej podpore pre učiteľov a kvalitnejšej príprave budúcich učiteľov, majú žiaci aj školy lepšie podmienky pre dosahovanie úspechov v bežnom školstve.

Je skvalitnená diagnostika smerom od znevýhodnenia k potrebám. To znamená, že diagnostika prestáva byť vstupenkou do špeciálnej školy, ale začína byť návodom na prácu s konkrétnym žiakom. Stanovenie konkrétnej diagnózy nie je podmienkou poskytnutia podpory vo vzdelávaní. Poradenské centrá majú vypracované štandardy kvality a ich financovanie je zjednotené.

Vďaka vyššie uvedeným zmenám klesá podiel žiakov s diagnostikovaným ľahkým mentálnym postihnutím vzdelávaných v špeciálnom školstve. Špeciálne školy sú partnermi bežných škôl, sú zdrojom cennej expertízy a pomoci pri individualizácii vzdelávania v bežnom prúde.

Opatrenia

- Analýza aktuálneho stavu priestorového a materiálno-technického vybavenia škôl, dobudovanie štandardu materiálno-technického vybavenia vo všetkých školách a následné postupné investície do odstránenia a modernizačného dlhu
- Identifikovanie miest a obcí s hrozbou dvojzmennej prevádzky a následné alokovanie finančných zdrojov na ich odstránenie
- Analýza aktuálneho stavu škôl v oblasti odstraňovania bariér a následné investície do postupnej debarierizácie všetkých škôl
- Zavedenie kritéria povinnej bezbariérovosti pri zaraďovaní nových škôl a školských zariadení do siete
- Pravidelné zvyšovanie finančných prostriedkov, z ktorých sa počíta prevádzkový normatív indexáciou v závislosti od rastu cien energií a materiálov.

- Reforma systému podpory žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami
- Vytvorenie štandardov pre CPPPaP a CŠPP v súlade s novou filozofiou identifikovania potrieb a nie znevýhodnení, zjednotenie a navýšenie financovania CPPPaP a CŠPP tak, aby mali dostatočné personálne a materiálne zdroje vzhľadom k potrebám detí, rodín a škôl.
- Úprava pravidiel ohľadom opakovania ročníka tak, aby žiak mohol jeden ročník opakovať maximálne raz. Zavedenie mentoringového programu pre slabo prospievajúcich žiakov.
- Vytvorenie záväzného metodického materiálu ohľadom prevencie a možných riešení segregácie
- Vytvorenie grantovej schémy pre spoluprácu bežných a špeciálnych škôl
- Pilotná projektová podpora dobrovoľnej desegregácie v základných školách vo vybraných okresoch
- Pilotná projektová dobrovoľná transformácia špeciálnych škôl na zdrojové centrá, ktoré už nevzdeláva žiakov so zdravotným znevýhodnením, ale poskytuje podporu bežným školám

System riadenia regionálneho školstva

Riadenie regionálneho školstva sa uskutočňuje z troch úrovní. Centrálnu úroveň predstavuje ministerstvo školstva (v niektorých prípadoch v spolupráci s ministerstvom vnútra - MV SR), strednú úroveň predstavuje integrovaná štátna správa (pod MV SR) a zriaďovatelia škôl (obce, mestá, samosprávne kraje, štátom uznané cirkvi, fyzické a právnické osoby) a najnižšiu úroveň predstavujú riaditelia škôl a ich samosprávne orgány (rada školy).

System riadenia je vybudovaný na vyváženosti všetkých jeho úrovní. Základným princípom je decentralizácia (právmoc zriaďovať školy), silná autonómia škôl (napr. v oblasti personálnej politiky) v previazaní na mechanizmy vyvodzovania zodpovednosti zo strany štátu (tzv. „accountability“) za kvalitu poskytovaných služieb (prostredníctvom Štátnej školskej

inšpekcie - ŠŠI).¹⁵ Systém brzd a protiváh je podporovaný kvázi trhovým mechanizmom, kedy majú rodičia možnosť slobodného výberu školy pre svoje deti a financie prídu vždy do školy, ktorú žiak navštevuje bez ohľadu na jej zriaďovateľa (verejný, cirkevný a súkromný). Výsledkom by mal byť do istej miery samoregulačný mechanizmus, ktorý by mal podporovať optimálnu sieť škôl z pohľadu kvality ako aj nákladovosti.

Základný problém systému riadenia na Slovensku tkvie v tom, že je riadený legalisticko-administratívnym spôsobom s chabým dôrazom na implementačnú fázu opatrení. Na všetkých úrovniach riadenia absentuje systematické budovanie odborných kapacít a zabezpečovanie kvality, chýba silný podporný systém pre žiakov, učiteľov, rodičov, školy a zriaďovateľov ako aj koordinácia všetkých zodpovedných aktérov. Toto považujeme za problém, pretože tie úspešnejšie vzdelávacie systémy vo svete kladú dôraz práve na tieto atribúty.

Výzvy

Na centrálnej úrovni zlyháva tvorba vzdelávacích politík a aj ich implementácia.

Ciele vzdelávacej politiky sú presadzované legalisticko – administratívnym spôsobom. Tento štýl riadenia sa vyznačuje kladením prílišného dôrazu na legislatívne nástroje akými sú zákony, nariadenia či vyhlášky. Napríklad stanovenie povinnosti tvorby školského vzdelávacieho programu reflektujúceho lokálne podmienky či potreby ešte neznamená, že školy budú schopné túto požiadavku kvalitne naplniť a už vôbec to neznamená, že učitelia budú schopní podľa takéhoto programu okamžite učiť. Navyše, regulácia je rigidná a očakáva, že všetky školy musia uvedenú požiadavku splniť naraz. Nepočíta sa s tým, že niektorým školám sa to môže podariť skôr a niektorým neskôr. Chýbajú podporné mechanizmy pre budovanie kapacít ako napríklad náležité vzdelávanie riaditeľov škôl a učiteľov, či cielená rozvojová pomoc školám a koordinácia všetkých zodpovedných aktérov. Napĺňanie aj takejto dobre mienenej politiky má tendenciu sklznúť do formalizmu.

Ministerstvo nemá dostatočne širokú a kvalitnú dátovú základňu pre napĺňanie cieľov vzdelávacích politík a efektívne riadenie školského systému. Jedným z cieľov je napríklad zosúladowanie sveta vzdelávania s potrebami trhu práce. Objektívne kvantitatívne

¹⁵ Dôsledky za kvalitu poskytovaných služieb vyvodzujú samozrejme aj iné inštitúcie a úrovne riadenia, teda okrem ŠŠI aj okresné úrady v sídle kraja a zriaďovatelia na strednej úrovni riadenia, či rada školy ako samosprávny orgán školy.

dáta o absolventoch však ministerstvo nemá, napríklad ich zamestnanosť, uplatnenie v odbore či mzdu. Tieto údaje môžu slúžiť nie len ministerstvu pri nastavovaní politík, ale aj budúcim žiakom či ich rodičom pri výbere strednej školy. Taktiež neexistujú pravidelné absolventské a zamestnávateľské prieskumy a tým pádom ani kvalitatívne údaje o zručnostiach absolventov či ich uplatnení na pracovnom trhu.

V prípade základných škôl chýba systém včasného varovania na identifikovanie škôl, ktoré potrebujú pomoc a intervenciu.

Neexistuje systémové vyhodnocovanie dopadov vzdelávacích politík, ktoré by poskytovalo spätnú väzbu pre tvorcov politík. Špecifickou výzvou, ktorá súvisí s legalistickou tradíciou, je nedostatočné vyhodnocovanie dopadov politík. Legislatívne zmeny, či regulácie nie sú prakticky sprevádzané ex-ante a ex-post vyhodnocovaním vplyvov v súvislosti s deklarovanými cieľmi. Pilotné overovanie sa v podstate nevyužíva, čo je problém najmä v prípadoch zložitejších intervencií. To má v konečnom dôsledku vplyv na kvalitu rozhodnutí, ktoré často spočívajú v administratívnych zásahoch. Napríklad je nanajvýš otázne, či rušenie angličtiny ako povinného cudzieho jazyka povedie k zlepšeniu výsledkov maturantov v iných cudzích jazykoch. Z povahy uvedeného problému je zrejmé, že riešenie si vyžadujú komplexnejší prístup. Žiaľ aj v prípadoch existencie kvalitných podkladov sú prijímané administratívne rozhodnutia, ktoré sú dokonca v rozpore s dokladovaným poznaním. Ide napríklad o zavedenie tretej hodiny dejepisu ako prostriedku na zmenu hodnotového nastavenia a postojov žiakov.

Priamo riadené organizácie (PRO) ministerstva školstva neposkytujú dostatočne kvalitný servis učiteľom, školám či štátu. Problémom sú obmedzené a neefektívne využívané kapacity, chýbajúce mechanizmi hodnotenia a zabezpečovania kvality práce ako aj nedostatočná transparentnosť a verejná kontrola výberu riaditeľov PRO.

PRO majú vykonávať celý rad dôležitých aktivít od tvorby, monitorovania, a implementácie kurikul cez metodickú pomoc a vzdelávanie učiteľov, rôzne výskumné činnosti až po kontrolu úrovne pedagogického riadenia, výchovy a vzdelávania.

Priamo riadené organizácie často cielia svoje aktivity na realizáciu veľkých národných projektov financovaných z prostriedkov EÚ. Národné projekty však majú užšie zameranie, alebo nie úplne kompatibilné zameranie s primárnou agendou PRO. To odčerpáva ich obmedzené kapacity. Navyše po ukončení projektu odchádzajú zamestnanci, ktorí boli prijatí na dobu určitú na prácu súvisiacu s projektom, z ktorého boli financovaní. Len pre ilustráciu uvádzame, že v

rokoch 2013-2015 malo sedemorganizácií až 70% výdavkov financovaných z európskych fondov.

Koncovým užívateľom sú okrem ministerstva najmä učitelia, školy či rodičia. Nie je však zabezpečený systematický zber, vyhodnocovanie, zverejňovanie spätnej väzby a implementácia nápravných či rozvojových opatrení. Obsadzovanie riaditeľov PRO je často sprevádzané otáznikmi nad ich odbornou a manažérskou spôsobilosťou, čo v niektorých prípadoch spôsobuje aj ich vyššiu fluktuáciu. Nie je známy ani vplyv práce uvedených organizácií na kvalitu vzdelávania, výskumné aktivity skúmajúce dopady práce PRO sú obmedzené, ak vôbec existujú. Je taktiež nanajvýš otázne, či je efektívne realizovať všetky aktivity prostredníctvom PRO, a neprenechať ju iným inštitúciám (napríklad výskumnú agendu vysokým školám alebo SAV).

Stredná úroveň riadenia na úrovni štátnej správy si dostatočne neplní poslanie metodicky riadiť a poskytovať odborné poradenské služby zriaďovateľom škôl ako aj školám. Skomplikovali sa aj finančné toky. Problémom je najmä jej podriadenosť dvom ministerstvám. Na úrovni štátnej správy predstavujú strednú úroveň riadenia v súčasnosti odbory školstva okresných úradov v sídle kraja. Stredná úroveň riadenia na úrovni štátnej správy má po decentralizácii na starosti metodicky usmerňovať zriaďovateľov škôl, na ktorých štát delegoval úlohy. Má byť prostredníkom medzi nimi a ministerstvom ako centrálnym orgánom, ktorý tvorí legislatívu a predpisy v oblasti školstva.

V minulosti vykonávala tieto úlohy špecializovaná štátna správa v školstve (KŠU), ktorá patrila v minulosti priamo pod rezort školstva. Dnes sú okresné úrady súčasťou ministerstva vnútra. Odbory školstva v nich sú prakticky riadené z dvoch ministerstiev, so všetkými negatívnymi dôsledkami, ktoré takáto schéma prináša (zvýšená administratíva, kolízie termínov, sťaženie komunikácie a ďalšie). Okrem toho sa zaradenie odborov školstva do organizačnej štruktúry ministerstva vnútra prejavilo aj na strate kompetencií ministerstva školstva k zamestnancom, ktorí majú plniť jeho úlohy. To má ďalšie negatívne dôsledky (viacstupňové riadenie, strata vplyvu na odmeňovanie a materiálno-technické vybavenie). Zrušením webových sídiel bývalých krajských školských úradov sa zhoršila informovanosť škôl.

Problémy nastali aj v systéme financovania. Z hľadiska finančných tokov je regionálne školstvo od roku 2013 financované zo štátneho rozpočtu z rozpočtovej kapitoly ministerstva školstva a ministerstva vnútra. Podstatne sa zvýšila náročnosť rozpočtového procesu na úrovni ministerstva školstva, ktoré spracováva návrhy rozpočtu pre dve rozpočtové kapitoly. Rozpis rozpočtu na školy sa v priebehu roka z rôznych dôvodov upravuje (napríklad v súlade s

aktuálnymi počtami žiakov), a tak nie je možné pri tvorbe rozpočtu stanoviť presné rozdelenia financií medzi jednotlivé rozpočtové kapitoly. Preto v priebehu rozpočtového roka vzniká množstvo žiadostí zo strany oboch ministerstiev smerom k ministerstvu financií na vykonanie rozpočtových opatrení. Tento fakt podstatne zvyšuje administratívnu náročnosť a spomaľuje príslušné finančné toky. Oneskorenie príchodu finančných prostriedkov na účty škôl sa osobitne negatívne prejavuje pri riešení situácií vyžadujúcich si pružný operatívny prístup. Okrem toho vznikli ďalšie komplikácie aj v organizácii financovania na úrovni ministerstva vnútra a okresných úradov v sídle kraja, kde presuny finančných prostriedkov na obce a neštátnym zriaďovateľom zabezpečujú Centrá podpory – priamo-riadené organizácie MV SR.

Zriaďovatelia škôl ako ďalšia zložka strednej úrovne riadenia na jednej strane nadobudli kľúčovú personálnu právomoc pri výbere riaditeľa školy, na strane druhej nenesú žiadnu zodpovednosť za kvalitu vzdelávania. Zriaďovatelia škôl zabezpečujú na uskutočňovanie výchovno-vzdelávacieho procesu zabezpečujú najmä priestory a materiálo-technické zabezpečenie a didaktickú techniku, kontrolné činnosti, vedú personálnu agendu riaditeľov atď. Zriaďovatelia však nadobudli právomoc vetovať návrh kandidáta na post riaditeľa, ktorý bol zvolený v rade školy, a po druhom vete (v prípade obcí a VÚC potvrdenom trojpätinovou väčšinou v zastupiteľstve) o ňom rozhodnúť v samostatnom procese. Získali tak pomerne veľký vplyv na obsadenie kľúčovej personálnej pozície, ktorá má vplyv na kvalitu školy, čo nie je adekvátne.

Kľúčovú úlohu v systéme riadenia zohrávajú v decentralizovanom systéme riaditelia škôl, ich „strategická“ úloha však nie je dostatočne vyjasnená. Riaditelia škôl sú zodpovední za veľké množstvo rozhodnutí, ktoré sú kľúčové pre kvalitu vzdelávania. Napríklad rozhodujú o prijímaní a prepúšťaní učiteľov či ich odmeňovaní, taktiež vykonávajú ich hodnotenie. Sú zodpovední za úroveň výchovno- vzdelávacieho procesu školy, vypracovanie koncepčného zámeru rozvoja školy či efektívne využívanie finančných prostriedkov. Predstava o tom, aká by mala byť úloha riaditeľa školy však nie je dostatočne rozvinutá. Nie je jasné, či má ísť predovšetkým o tzv. lídra pedagogického riadenia, alebo ekonomického a administratívneho manažéra. V súčasnej praxi sa všetky tieto funkcie zlievajú. Je nanajvýš otázne či jedna osoba dokáže plnohodnotne zvládnuť všetky tieto úlohy.

Pozícia riaditeľov nie je dostatočne atraktívna. Platy riaditeľov sú, obdobne ako platy učiteľov, nízke. Riaditelia sú odmeňovaní podľa toho istého platového systému ako učelia s tým rozdielom, že im prináleží príplatok za riadenie. V niektorých prípadoch môže mať učiteľ vyšší plat ako riaditeľ školy, napríklad vďaka nadčasom. Zodpovednosť riaditeľa je ale podstatne

vyššia. O pozíciu riaditeľa sa zároveň uchádza čoraz menej ľudí, často krát sa neprihlási žiaden, alebo iba jeden uchádzač.

Napriek širokej škále riadiacich povinností a zodpovedností s vplyvom na kvalitu vzdelávania nie je pozícia riaditeľa koncipovaná ako samostatná profesia so zodpovedajúcou kariérou dráhou a spôsobom odmeňovania. V prípade riaditeľa školy ide v súčasnosti iba o kariérovú pozíciu, ktorú obsadzuje učiteľ po splnení kvalifikačných predpokladov, absolvovaní prvej atestácie a špecifického kurzu profesijného vzdelávania. Podobne je tomu napríklad v prípade triedneho učiteľa či kariérového poradcu, rozsah povinností je však diametrálne odlišný. Kvalifikačné predpoklady sa viažu predovšetkým k práci učiteľa, atestácia zase predstavuje overenie profesijných kompetencií učiteľov. Začínajúci riaditeľ najčastejšie vstupuje do riadenia bez akýchkoľvek manažérskych skúseností a vzdelania. Jediná podmienka zohľadňujúca špecifické nároky na prácu riaditeľa predstavuje funkčné vzdelávanie, ktoré však doteraz musel absolvovať až počas výkonu funkcie. V prípade, že chce riaditeľ kariérne rásť, môže tak urobiť iba prostredníctvom absolvovania druhej atestácie, ktorá sa opäť viaže na overenie profesijných kompetencií učiteľa. Logicky sa potom schéma odmeňovania učiteľov aplikuje aj na riaditeľov.

Riaditeľ školy nemá v praxi k dispozícii všetky nástroje pre efektívne riadenie ľudských zdrojov, najmä v prípade odmeňovania na základe hodnotenia výkonu. Riaditeľ môže podľa zákona prideliť učiteľovi osobný príplatok za ocenenie mimoriadnych osobných schopností či dosahovaných pracovných výsledkov alebo odmenu za kvalitné vykonávanie pracovných činností. Zároveň riaditelia jedenkrát ročne hodnotia výsledky, kvalitu a náročnosť práce učiteľov. Hodnotenie je podľa zákona podkladom na odmeňovanie. V súčasnosti je však tento systém aj pre chýbajúce finančné prostriedky relatívne nefunkčný. Existujú tak školy, v ktorých nie sú učiteľom pridelené osobné príplatky alebo odmeny. Dostatočne nerozvinutý je aj proces a spôsob hodnotenia kvality práce a výkonu učiteľov zo strany riaditeľa a rozvoj ich kompetencií v tejto oblasti. Ako možný vstup do hodnotenia učiteľov by mohla vstupovať autoevalvácia. Okrem stanovovania cieľov a ich hodnotenia predstavuje východisko pre rozvoj. Vykonávajú ju učители a riaditelia škôl, ktorí najlepšie poznajú prostredia v ktorom pôsobia. Žiaľ, školám dnes chýbajú kompetencie a najmä podpora pre implementáciu tak zložitého procesu akým je autoevalvácia.

Rada školy ako samosprávny orgán nemá okrem voľby riaditeľa žiadne významnejšie kompetencie. Avšak aj jej právomoc pri výbere riaditeľa bola oslabená, zriaďovateľ môže navrhovaného kandidáta odmietnuť a po potvrdení tohto rozhodnutia v

miestnom zastupiteľstve uskutočniť výber bez rady školy. Je minimálne otázne, či postavenie rady školy vytvára predpoklady na plnenie funkcie, ktorú v systéme riadenia má mať.

Ciele

Využívanie širšieho portfólia nástrojov pri tvorbe politík a ich implementácií nad rámec prijímania zákonov, alebo vytvárania formálnych hierarchických či inštitucionálnych štruktúr. Dôležité je predovšetkým budovanie kapacít a to na všetkých úrovniach riadenia, zahrnutie participatívnych prvkov s využitím dostupných dát, vrátane zistení z experimentálnych overovaní a pilotné overovanie intervencií.

Vytvorenie kvalitnej dátovej základne na napĺňanie stanovených cieľov a vyhodnocovanie politík. Pri zosúladovaní ponuky vzdelávania stredných škôl s potrebami trhu práce je kľúčové zabezpečenie a zverejňovanie údajov o mzdách, uplatnení a zamestnanosti absolventov. V prípade základných škôl je potrebné lepšie spracovať existujúce databázy za účelom vytvorenia indikátorov (napr. fluktuácia učiteľov, kvalifikácia učiteľov, vysoký drop out žiakov) systému včasného varovania, ktorý umožní následnú cieleňú podporu. Je potrebné zvážiť aj zber širších kontextuálnych faktorov, ktoré charakterizujú sociálne znevýhodnené prostredie.

Silná verejná a odborná kontrola pri obsadzovaní postov riaditeľov PRO a ŠŠI. Zabezpečiť dostatočné množstvo zdrojov pre PRO na odborný servis rodičom, učiteľom, školám a štátu a implementovať systémy zabezpečovania a hodnotenia kvality. Organizácie musia mať dostatočné zdroje na prilákanie väčšieho počtu kvalitných zamestnancov. Zároveň by sa mali priamo riadené organizácie sústreďovať na svoju primárnu agendu, a nie na realizáciu užšie zameraných veľkých národných projektov financovaných z fondov EÚ. Zároveň je potrebná analýza agendy PRO s cieľom jej optimalizácie. Nevyhnutné je však aj neustále skvalitňovanie poskytovaných služieb, napríklad prostredníctvom zbierania spätnej väzby, jej vyhodnocovania, zverejňovania výsledkov a prijatých opatrení či prostredníctvom výskumu dopadov všetkých inštitúcií, ktoré svojou činnosťou môžu ovplyvniť (napríklad vzdelávanie učiteľov, úprava kurikula, opatrenia ŠŠI atď.).

Prechod k efektívnejšiemu modelu riadenia prostredníctvom špecializovanej štátnej správy. Vzhľadom na komplexnú agendu v oblasti školstva je efektívnejšie, aby činnosť v oblasti metodického riadenia a finančných tokov zabezpečovali úrady pod priamou riadiacou

pôsobnosťou ministerstva školstva. Ich kompetencie by sa mali rozšíriť o oblasti, ktoré nikto nepokrýva. Napríklad by mohli poskytovať metodickú podporu školám pri vzdelávaní detí cudzincov, usmerňovať zriaďovateľov pri odstraňovaní segregáčnych školských obvodov alebo poskytovať školám/zriaďovateľom servis pri uchádzaní sa o prostriedky z EŠIF. Je možné uvažovať aj o doplnení úloh v oblasti poradenstva v pedagogickom riadení škôl a kvality výchovno-vzdelávacej činnosti tak, aby vhodne dopĺňali najmä činnosti PRO. **Vrátenie kompetencie vyberať riaditeľa školy plne do rúk rady školy.**

Zadefinovanie strategickej úlohy riaditeľa školy.

Na základe medzinárodnej praxe je najdôležitejšou úlohou riaditeľa tzv. pedagogický leadership, ktorý sa sústreďuje na učenie a učenie sa v škole. To zahŕňa aktivity ako podpora spolupráce medzi učiteľmi s cieľom rozvíjať nové metódy učenia, zabezpečovanie zdokonaľovania učiteľov v pedagogických zručnostiach či zabezpečovanie aby sa učitelia cítili byť zodpovední za vzdelávacie výsledky ich žiakov.

Zatraktívniť povolanie riaditeľa školy prostredníctvom vyššieho finančného ohodnotenia, pozíciu riaditeľa koncipovať ako samostatnú profesiu s náležitou kariérnou dráhou, spôsobom odmeňovania a vzdelávania. Pozícia riaditeľa musí byť atraktívna a sprofesionalizovaná. Už v dnešnom systéme pritom vidieť obdobné tendencie. Podmienkou výkonu funkcie riaditeľa bude v budúcnosti absolvovanie funkčného vzdelávania. Zároveň funkčné vzdelávanie nemusí absolvovať uchádzač, ktorý získal najmenej vysokoškolské vzdelanie prvého stupňa v študijnom programe zameranom na manažment školy. Trojročné vysokoškolské vzdelanie je však zároveň zrovnoprávnené s funkčným vzdelávaním o dĺžke min. 320 hodín.

Koncipovanie vzdelávania riaditeľov škôl by malo vychádzať z príkladov dobrej praxe, akým je napríklad Pilotná akadémia pre riaditeľov, ktoré vznikli ako reakcia na nedostatky obsahu, formy a metód súčasného vzdelávania. Príkladom kariérneho rastu riaditeľov môže byť úroveň, kedy dosahuje štandardné osvojenie profesijných kompetencií, ktoré by sa mali viazať na manažérske schopnosti ako aj schopnosti tzv. pedagogického leadershipu. Ďalšia úroveň kompetencií by už znamenala dosiahnutie excelentnosti s právom či povinnosťou poskytovať konzultačné služby školám.

Umožniť riaditeľom odmeňovanie učiteľov na základe výkonu, ako základného nástroja riadenia a rozvoja ľudských zdrojov. Každý riaditeľ by mal mať zabezpečený objem zdrojov nie iba na nárokovateľné zložky platu ale aj na odmeny, či osobný príplatok pre učiteľov. Na tento účel by ich však mal aj použiť (napr. účelovou viazanosťou, či nárokovateľnosťou

odmeny po splnení určitých kritérií). Zároveň je však nutné zabezpečiť odbornosť, objektivnosť a transparentnosť hodnotenia, aby sa z neho nestala len formálna byrokratická činnosť, príp. zdroj konfliktov v pedagogickom kolektíve. Je nevyhnutné rozvíjať kompetencie riaditeľov v čo najširšom portfóliu hodnotiacich nástrojov, napríklad ako pozorovať výučbu v triede a pokrok žiakov, ako viesť hodnotiaci rozhovor, ako zbierať a vyhodnocovať spätnú väzbu od rodičov či žiakov. Objektivita, odbornosť a robustnosť hodnotenia sa dá napríklad zabezpečiť aj participáciou skúsených učiteľov na hodnotení (peer review) či prostredníctvom tematických hodnotení inšpekcie. Jedným zo vstupov by mohli byť aj výsledky autoevalvácie školy.

Posilnenie kompetencii rady školy nad rámec možnosti vyjadrovať sa ku kľúčovým dokumentom školy. Rada školy by mohla vstupovať do hodnotenia riaditeľa pre účely rozvoja školy, napríklad prostredníctvom hodnotiaceho pohovoru, ktorý by zahŕňal vyhodnocovanie výsledkov žiakov, manažérske postupy riaditeľa a podobne. Pri ekonomickom riadení a personálnej politike sa dá uvažovať o participatívnejšej úlohe rady. Riaditeľ zase môže mať povinnosť prezentovať napríklad na štvrťročnej báze stav a plán čerpania prostriedkov, či iných ekonomických ukazovateľov.

Opatrenia

Centrálna úroveň riadenia

- K tvorbe politik pristupovať systémovým spôsobom, ktorý zahŕňa jasné definovanie cieľa, identifikáciu alternatívnych riešení, ex-ante vyhodnotenie vplyvov, výber intervencie, monitorovanie prostredia a ex-post vyhodnotenie účelnosti a efektívnosti zvoleného riešenia. Využívať pilotné overovanie a experimentálne overovanie v prípadoch, kedy navrhované politiky vyžadujú väčšie kvalitatívne zmeny v správaní jednotlivcov a fungovaní inštitúcií.
- Presadzovať politiku založenú na dátach. Prepojiť existujúce databázy údajov a zvážiť zber kvalitnejších kontextuálnych údajov o základných školách s cieľom budovania systému včasného varovania. Zabezpečiť kvantitatívne administratívne údaje a kvalitatívne údaje prostredníctvom pravidelných

absolventských a zamestnávateľských prieskumov pre zosúladovanie ponuky vzdelávania a potrieb trhu práce.

- Zabezpečiť dostatočné množstvo odborných ľudských zdrojov v priamo riadených organizáciách (PRO) rezortu pre plnohodnotné poskytovanie odborných služieb rodičom, učiteľom a školám. Minimalizovať zapájanie do veľkých národných projektov.
- Skvalitňovať poskytované služby PRO prostredníctvom povinného zbierania spätnej väzby od koncových užívateľov služieb (napr. učiteľov), jej vyhodnocovanie, zverejňovanie výsledkov a prijatých opatrení.
- Posilniť odbornosť a verejnú kontrolu výberového procesu riaditeľov PRO.
- Optimalizovať agendu PRO a posilniť spoluprácu medzi nimi navzájom ako aj s ministerstvom.
- Cielená podpora výskumu a evalvácie dopadov organizácií, ktorých činnosť má mať vplyv na kvalitu vzdelávacieho systému. Posilnenie kvalitatívnych výskumov zameraných na potreby detí a mládeže.

Stredná úroveň riadenia

- Zriadenie špecializovanej štátnej správy v školstve na úrovni krajov, priamo podriadenej len ministerstvu školstva. Do nových regionálnych pracovísk, ktoré budú zabezpečovať metodické riadenie a jednoduché finančné toky delimitovať odbory školstva okresných úradov v sídle kraja.
- Zadefinovať nové kompetencie špecializovanej štátnej správy pre oblasti, ktoré dnes nepokrývajú žiadne úrovne riadenia. Zvážiť zadefinovanie dodatočných kompetencií v oblasti odbornometodickej podpory pedagogického riadenia škôl a kvality výchovno-vzdelávacej činnosti. Zabezpečiť komplementaritu a koordináciu s existujúcimi aktérmi v systéme akými sú najmä PRO.
- Odobrať zriaďovateľovi možnosť vetovať a uskutočniť výber riaditeľa školy bez rady školy.

Najnižšia úroveň riadenia

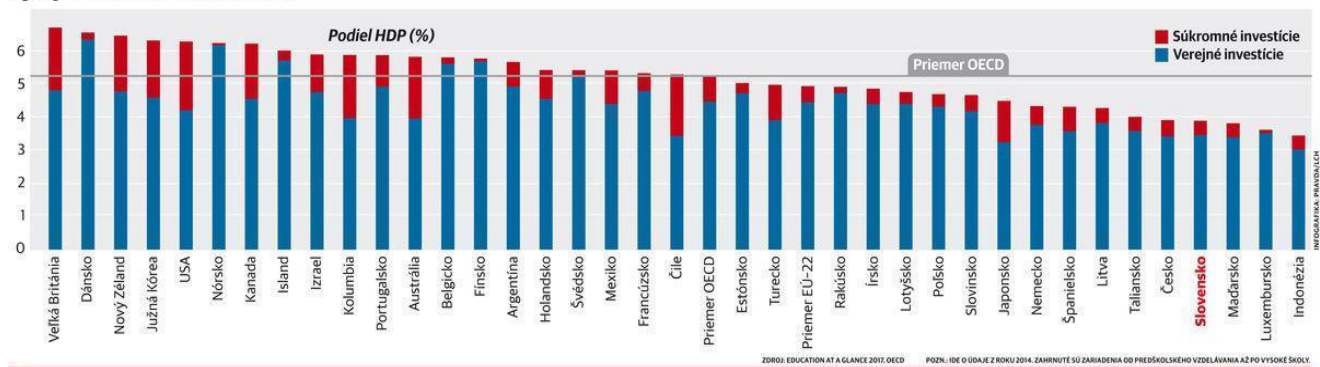
- Strategicky zadefinovať úlohu riaditeľa školy ako „pedagogického lídra“. Zvýšiť finančné ohodnotenie riaditeľov škôl. Koncipovať pozíciu riaditeľa ako špecifickú profesiu s osobitným spôsobom odmeňovania v prepojení na dosahovanie úrovne špecifických profesijných kompetencií. Pre vzdelávanie riaditeľov využiť aj príklady dobrej praxe (napríklad projekt Pilotná akadémia pre riaditeľov).
- Zmapovať súčasné metódy a kritériá hodnotenia kvality práce učiteľov na školách. Zvýšiť mzdový balík pre školy aj mimo tarifných platov a zabezpečiť ich premietnutie do odmien a osobných príplatkov. Rozvíjať kompetencie riaditeľov vyhodnocovať kvalitu práce učiteľov. Zabezpečiť transparentnosť a objektívnosť procesu hodnotenia. Podpora autoevalvácie škôl ako jedného zo vstupov hodnotenia učiteľov. Pilotné overenie systému na vzorke škôl.
- Vrátiť voľbu a výber riaditeľa školy späť plne pod kompetenciu rady školy. Zvážiť rozšírenie či posilnenie kompetencie rady školy a vytvoriť tak lepšie predpoklady na rozvoj škôl a kontrolu verejného záujmu.

Financovanie regionálneho školstva

Výzvy

Slovenské školstvo je dlhodobo podfinancované. Podľa údajov OECD v priemere polovica členských krajín OECD vyčlenila v roku 2011 na vzdelanie viac ako 6% HDP. Naproti tomu na Slovensku to je pod 5% HDP.

Výdaje na vzdelávacie inštitúcie

Nedostatočné financovanie regionálneho školstva sa prejavuje najmä v nízkych platoch učiteľov, v chýbajúcej systematickej materiálno-technickej podpore škôl, nepokrytých výdavkoch na prevádzku škôl, nedostatočnom počte podporných pracovníkov (asistenti učiteľa, odborní zamestnanci ako sú správcovia sietí, technici, školskí psychológovia, logopédi a špeciálni pedagógovia), slabej podpore inovácií, ale aj v problémoch s kapacitami MŠ a ZŠ (viď aj kapitola Kde sa učí).

Finančné toky sú neprehľadné, čo zapríčiňuje komplikovaný systém riadenia v regionálnom školstve. To negatívne vplyva na metodické riadenie škôl, sťažuje „život“ zriaďovateľom a riaditeľom škôl a v konečnom dôsledku negatívne vplyva aj na kvalitu vzdelávania.

Finančné prostriedky, ktoré idú do regionálneho školstva zo štátneho rozpočtu zastrešuje rezort školstva, ale následne sú rozdelené do dvoch rozpočtových kapitol dvoch ministerstiev - ministerstva školstva a ministerstva vnútra.

Z kapitoly ministerstva školstva sú financované stredné školy v zriaďovateľskej pôsobnosti VÚC a priamo riadené organizácie ministerstva školstva (ŠPU, MPC, VUDPAP, NUCŽV, ŠIOV...). Z kapitoly ministerstva vnútra dostávajú finančné prostriedky základné školy v zriaďovateľskej pôsobnosti miest a obcí, cirkví a súkromných zriaďovateľov, ako aj vybrané školy a zariadenia v zriaďovateľskej pôsobnosti štátu; špeciálne školy, bilingválne gymnáziá a štátne školské zariadenia ako sú reedukačné centrá, diagnostické centrá, liečebno-výchovné sanatóriá, poradenské zariadenia, a iné. Zdroje základných a stredných škôl zo štátneho rozpočtu tvoria najmä paušálne sumy na žiaka (normatívne financovanie), ktoré posiela štát zriaďovateľom. Ostatné výdavky škôl, ktoré majú nerovnomerný výskyt, majú školy zohľadnené iným spôsobom (nenormatívne financovanie), napr. dostávajú príspevky na asistentov učiteľa, na žiakov zo SZP, na dopravu alebo za mimoriadne výsledky žiakov, na učebnice, lyžiarske kurzy a školy v prírode.

Ďalším zdrojom financovania v regionálnom školstve sú podielové dane obcí a VÚC, z ktorých sú financované materské školy, CVČ, ZUŠ, školské jedálne, internáty a i, ktoré zriaďujú VÚC, obce, cirkevní a súkromní zriaďovatelia. Oba toky financií – zo štátneho rozpočtu ako aj podielové dane majú svoje problémy.

Systém financovania prostredníctvom normatívov sa osvedčil, ale sú veci, ktoré je potrebné vylepšiť. Potrebne je urobiť úpravy vo výpočte normatívov tak, aby zohľadňovali objektivnejšie náročnosť na finančné prostriedky jednotlivých kategórií škôl, aby boli zohľadnené potreby všetkých žiakov, aby sa odstránili existujúce neefektivity a zvýšila sa transparentnosť.

Vo vzdelávacom systéme zostáva skupina žiakov, ktorých špeciálne vzdelávacie potreby nie sú v systéme normatívneho financovania zohľadnené. Ide napríklad o žiakov, ktorí neovládajú vyučovací jazyk školy. Môžu byť nimi žiaci pochádzajú z národnostných menšín alebo deti cudzincov, pre ktorých je vyučovací jazyk školy druhým alebo cudzím jazykom. Aj kvôli neexistencii finančnej podpory títo žiaci nemajú zabezpečený prístup ku kvalitnému vzdelávaniu v dôsledku čoho môžu vo vzdelávacom procese zlyhávať.

Zároveň je potrebné odstrániť niektoré neefektivity spojené s vyplácaním tzv. kompenzačného príspevku pre menšie školy do 250 žiakov. Takáto škola môže v závislosti od konkrétneho počtu žiakov dostať až 1,5-násobne vyšší normatív na žiaka oproti škole s 250 a viac žiakmi. V systéme dnes tento príspevok dostáva až 69 % škôl, v ktorých sa vzdeláva 33 % zo všetkých žiakov. Okrem toho, že ide o „drahé“ školy, pri najmenších školách do 50 žiakov je

problém aj s odbornosťou výučby na 2. stupni. Kým na plnoorganizovaných školách s viac ako 250 žiakmi je 88-percentná odbornosť výučby, pri školách s menej ako 50 žiakmi je to len 64 %.

Problematické je dofinancovanie týchto škôl. Napríklad škola s počtom žiakov 40 môže mať dve, tri ale aj štyri triedy. Ak má dve triedy, je efektívna a finančné prostriedky ktoré dostane prostredníctvom normatívo, by jej mali postačovať na zabezpečenie výchovno-vzdelávacieho procesu . Ale ak z tých istých finančných prostriedkov potrebuje vyfinancovať až štyri triedy (štyri učiteľky), potom jej finančné prostriedky nepostačujú. V praxi sa vyskytujú prípady, kedy počet žiakov na učiteľa v triede je menej ako 10.

Nespravodlivé je nastavenie poskytovania kompenzačného príspevku v nadväznosti na počet žiakov ZŠ za daný druh zriaďovateľa. Vďaka tomuto princípu dochádza k situáciám, kedy mesto zriaďuje tri školy s počtom 200, 250 a 150 žiakov, má spolu 600 žiakov a kompenzačný príspevok nedostane. Zároveň, ak sa v tom istom meste nachádza aj jeden súkromný zriaďovateľ školy, ktorá má 200 žiakov, tá kompenzačný príspevok dostane.

Pri normatívnom financovaní sa uplatňuje aj systém tzv. „dohodovacieho konania“, kde sa ministerstvo „dohaduje“ so zriaďovateľmi škôl, čo im ešte dofinancuje, napríklad náklady na prevádzku bazénov, nedostatočné vykrytie osobných nákladov na platy učiteľov a iné. Dnes je tento systém nedostatočne transparentný. Nie je zrejmé, na základe akých kritérií jedna škola v rámci prideľovania obmedzeného množstva zdrojov prostriedky dostane a iná nie. Zverejňujú sa len úspešní žiadatelia, zoznam neúspešných žiadateľov spolu s uvedením dôvodov nie je známy.

Nenormatívne financovanie je častokrát neefektívne, netransparentné a neúmerne zaťažuje samotné školy ako aj ministerstvo.

V školách chýbajú podporné tímy zložené z asistentov učiteľa, špeciálnych pedagógov, psychologov a ďalších odborných zamestnancov. Školy by mali výdavky na tento personál pokrývať z navýšených normatívo na žiakov so zdravotným znevýhodnením, to sa však nedeje, lebo tieto prostriedky sú nepostačujúce a nie sú účelovo viazané. Vzhľadom na podfinancovanie školstva z nich školy často hradia iné výdavky. Na asistentov učiteľa pre žiakov so zdravotným znevýhodnením môžu školy žiadať finančné prostriedky navyše, ale aj tieto sú nepostačujúce (vykrývajú cca 40% požiadaviek) a rozdeľované na základe netransparentných pravidiel.

Veľmi dôležitý je aj príspevok na dopravu, pretože by mal zabezpečiť, aby školy boli dostupné pre všetkých bez ohľadu na to kde bývajú. Podľa v súčasnosti platných pravidiel

poskytovania tohto príspevku môže vzniknúť nárok rodičovi, ktorý dochádza s dieťaťom do školy iba 5 km, ale nevznikne rodičovi, ktorý dochádza až 10 km. Zároveň sa jeho vyplácanie robí až spätne a je mimoriadne administratívne náročné.

Obdobne administratívne náročné je aj poskytovanie finančných prostriedkov na záujmové vzdelávanie žiakov prostredníctvom vzdelávacích poukazov. Poukazy dostanú žiaci od škôl a môžu sa rozhodnúť, ktorej inštitúcii ich odovzdajú a tá má následne nárok na prostriedky zo štátneho rozpočtu. Väčšinu z poukazov však žiaci odovzdajú naspäť školám, ktoré im potom zabezpečujú rôznu krúžkovú činnosť. Týmto procesom vzniká zbytočná administratívna záťaž na oboch stranách.

V rezorte školstva dnes neexistuje systémová podpora inovácií. Ministerstvo dnes podporuje iba rôzne rozvojové projekty, ide však skôr o symbolické sumy, bez koncepcie, vízie a vyhodnocovania kvality a dopadu.¹⁶

Najväčším problémom pri financovaní materských škôl , ZUŠ, jazykových škôl a školských zariadení ktoré zriaďujú obce, VÚC a neštátni zriaďovatelia je nízka transparentnosť pri rozdeľovaní podielových daní. Štát síce poskytne samosprávam finančné prostriedky na deti v MŠ, ZUŠ, JŠ a ŠZ, ale občan sa nedozvie, koľko samospráva reálne škôlke na dieťa pridelila v porovnaní s tým, čo dostala.

Financovanie centier voľného času, základných umeleckých škôl a školských jedální je komplikované a nesystémové. Prostriedky na CVC dostávajú aj obce, ktoré CVC nemajú. V ZUŠ nám chýbajú presné dáta o tom, kto ich reálne využíva. Na školské jedálne dostávajú školy prostriedky bez ohľadu na to, koľko detí sa v nich reálne stravuje.

Ciele

Školstvo by malo byť **prioritou** a to sa má odrážať aj v rozpočte rezortu.

Finančné toky by mali byť zjednodušené, vďaka čomu bude možné riadiť rezort efektívnejšie a lepšie napĺňať potreby škôl a ich detí.

Kritéria financovania by sa mali upraviť podľa objektívnych kritérií a v súlade s cieľmi vzdelávacieho systému, tak aby umožňovali napĺňanie potrieb všetkých žiakov.

¹⁶ <http://www.minedu.sk/vyzvy-na-podavanie-ziadosti-o-poskytnutie-financnych-prostriedkov-zverejnene-v-roku-2018/>

Položky, pri ktorých to je možné, by sa mali zohľadniť v normatívoch. Nenormatívne financovanie by sa malo realizovať na základe jasných a transparentných kritérií, ktoré si vie ministerstvo vyhodnotiť samo vďaka dátam, ktoré má k dispozícii z rezortného informačného systému. Tým sa eliminuje zaťažovanie škôl a strednej úrovne riadenia podávaním a spracovaním žiadostí a takisto miera subjektivity na základe nejasných kritérií.

Naším cieľom je podporovať inovatívne projekty a tie ktoré sa osvedčia, rozšíriť a systematizovať, čo prispeje k zvyšovaniu kvality vzdelávania.

Zároveň plánujeme pristúpiť k väčšej transparentnosti ohľadom zverejňovania dát týkajúcich sa financovania škôl zo štátneho rozpočtu, ale aj MŠ, ZUŠ, JŠ a ŠZ, ktoré sú financované z podielových daní samospráv. To posilní informovanosť občanov a bude vytvárať tlak na lepšie hospodárenie.

Opatrenia

- Postupné navyšovanie finančných prostriedkov do regionálneho školstva na:
 - o postupné zvyšovanie plátov pedagogických a odborných zamestnancov tak, aby priemerné platy učiteľov dosiahli čo najskôr priemerný plat ostatných zamestnancov s rovnakým požadovaným stupňom vzdelania.
 - o vytvorenie nového systému financovania asistentov učiteľa a odborných zamestnancov – každá škola bude mať podľa počtu žiakov nárok na financie na určitú veľkosť úväzku podporného personálu plus školy s väčšou koncentráciou znevýhodnených detí dostanú ešte ďalšiu časť úväzku navyše
 - o zvýšenie počtu kvalifikovaných pracovníkov - správcov sietí a technikov
 - o vytvorenie grantovej podpory pre inovatívne výchovno-vzdelávacie projekty
- Opatrenia na elimináciu nedostatkov v normatívnom financovaní:
 - o úprava vzorca na výpočet normatívov a normatívnych príspevkov tak, aby zohľadňoval objektívne náročnosť na finančné prostriedky jednotlivých kategórií škôl

- o zavedenie zvýšeného normatívu na žiakov s nedostatočnou znalosťou vyučovacieho jazyka
- o úprava vzorcov na výpočet normatívov tak, aby sa v prípade základných škôl počítal samostatne normatív pre prvý stupeň a pre druhý stupeň ZŠ. V nadväznosti na toto opatrenie bude upravené poskytovanie kompenzačného príspevku.
- o zadefinovanie kritérií a transparentné zverejnenie výsledkov dohodovacieho konania
- Opatrenia zamerané na nenormatívne výdavky:
 - o zavedenie bezplatnej autobusovej dopravy pre žiakov základných škôl
 - o odstránenie administratívnej záťaže škôl pri administrácii „vzdelávacích poukazov“.
- Opatrenia zamerané na výdavky financované z podielových daní:
 - o zvýšenie transparentnosti pri poskytovaní finančných prostriedkov z podielových daní od samosprávy na financovanie ZUŠ, MŠ, JŠ a školských zariadení zavedením povinnosti pre samosprávy zverejňovať výšku prostriedkov, ktoré na jedno dieťa/žiaka v danom roku prideliť
 - o zmena nápočtu finančných prostriedkov z podielových daní obciam na školské jedálne podľa priemerného denného počtu skutočných stravníkov
 - o oddelenie školského stravovania z nápočtu finančných prostriedkov obciam pre materské školy.
 - o zber jednotkových údajov o žiakoch ZUŠ cez Rezortný informačný systém

Starostlivosť v ranom detstve a predškolské vzdelávanie

Výzvy

Ak sa na Slovensku strhne reč na tému starostlivosti, výchovy a vzdelávania detí, ktoré ešte nechodia do základnej školy, zvyčajne sa diskutuje o škôlkach (oficiálne nazývaných materské školy), najčastejšie o nedostatku miest v nich. Už menej sa hovorí o kvalite predškolského vzdelávania alebo o kvalite jasí, voľné miesto v ktorých sa považuje za takmer sci-fi. Pojem včasná intervencia u nás zatiaľ pozná iba málokto.

Lenže dostupnosť a kvalita starostlivosti v ranom detstve môžu byť pre budúci život našich detí priam určujúce. Je tomu tak preto, lebo základy pre rozvoj rôznych zručností sa v ľudskom mozgu najintenzívnejšie vyvíjajú práve v prvých rokoch života. Ak sa v tejto fáze niečo zanedbá, je veľmi náročné napraviť to vo vyššom veku. Ak to aj možné je, býva to oveľa náročnejšie a väčšinou to štát stojí nemalé finančné prostriedky.

Naopak deti, ktoré navštevujú kvalitné predškolské zariadenia, dosahujú lepšie vzdelávacie výsledky a majú celkovo lepšiu štartovaciu čiaru. Vďaka programom ranej starostlivosti a škôlkam oveľa menej detí so zdravotným postihnutím alebo zo sociálne znevýhodneného prostredia končí v špeciálnom školstve a neskôr bez práce v systéme sociálnej pomoci. Vyrastajú z nich nezávislí a úspešní dospelí, ktorých dane a odvody tvoria príjmy do štátneho rozpočtu. Každé investované euro do takýchto programov sa do spoločnosti niekoľko násobne vráti.¹⁷

¹⁷ https://www.rand.org/pubs/research_briefs/RB9145.html; https://www.nadacnyfondtelekom.sk/wp-content/uploads/2018/10/Analyza_nakladov_a_prinosov_terennej_vcasnej_intervencie.pdf
<https://cestavon.sk//home>

Včasná intervencia

Na Slovensku sa čoraz viac detí rodí predčasne,¹⁸ niektoré deti sa narodia so zdravotným postihnutím,¹⁹ iné zase do prostredia extrémnej chudoby.²⁰ Každý rok ide spolu približne o 10-tisíc detí, ktorých rodiny potrebujú, aby niekto v týchto stresujúcich a neľahkých chvíľach čo najskôr zasiahol a pomohol – potrebujú dostať včasnú intervenciu. Napríklad pri deťoch so sluchovým postihnutím je veľmi dôležité identifikovať poruchu sluchu už v prvých šiestich mesiacoch života, aby dieťa mohlo dostať načúvacie prístroje, a aby sa rodičia mohli začať učiť ako dieťa rozvíjať. Pretože bez sluchu nemožno rozvíjať reč a myslenie, a teda následne ani čítanie s porozumením. Pri deťoch z extrémne chudobného prostredia rómskych vylúčených komunit je zase napríklad kľúčové, aby si rodičia uvedomili dôležitosť čítania a rozprávania sa s deťmi už od útleho veku.²¹ Včasná intervencia teda predstavuje súbor zdravotníckych, sociálnych, psychologických a špeciálno-pedagogických služieb, ktoré deťom poskytujú kvalifikovaní odborníci spolu so samotnými rodičmi už v prvých mesiacoch života.

Náročnosť poskytovania tejto služby spočíva v tom, že pri jej poskytovaní musia spájať sily rôzni odborníci z rôznych rezortov: napr. lekári v pôrodniciach (rezort zdravotníctva), sociálni pracovníci v centrách včasnej intervencie (rezort práce) a špeciálni pedagógovia v centrách špeciálno-pedagogického poradenstva (rezort školstva). Dnes ich spoluprácu takmer nikto nekoordinuje.

Problém je tiež s prístupom k tejto službe. Zákon hovorí, že rodič so svojim dieťaťom môže o službu žiadať až vtedy, keď má dieťa potvrdené zdravotné postihnutie. Lenže to môže napríklad v prípade autistických detí nejaký čas trvať, čo však neznamená, že s dieťaťom zatiaľ pracovať netreba. Deti zo sociálne znevýhodneného prostredia dnes systém nezachytáva vôbec, včasnú intervenciu malej skupine z nich poskytuje iba jedna nezisková organizácia.

¹⁸ V roku 2017 sa na Slovensku narodilo 57 969 detí. Každé deviate dieťa sa narodí predčasne, spolu 11%, z populačného ročníka (približne 6000 detí), pričom 10% z nich má ťažké zdravotné postihnutie. Iba za posledných 10 rokov vzrástol počet predčasne narodených detí na Slovensku o 50 %.

http://www.rpsp.sk/joomla/images/publikacie/publikacie/vcasna_intervencia.pdf

<https://www.nasmalicek.sk/>

¹⁹ V roku 2014 sa s vrodenuou chybou narodilo približne 1500 detí.

²⁰ Deti zo sociálne znevýhodneného prostredia predstavujú približne 10% populačného ročníka, približne 5800 detí.

²¹ <https://cestavon.sk/>

Situácia je dnes preto taká, že túto službu dostáva len mizivé percento z detí, ktoré ju potrebujú. Okrem spomínaných dôvodov to zapríčiňuje aj slabá informovanosť, nedostatok odborníkov a terapií a nesystémové financovanie.²²

Jasle

V súčasnosti sú jasle pre väčšinu rodičov, ktorí by sa chceli alebo potrebujú vrátiť do práce skôr ako dieťa dovŕši tretí rok veku, takmer nedostupné. Vo väčšine krajín Európskej únie štát vytvára vzdelávacie štandardy, respektíve usmernenia aj pre zariadenia poskytujúce starostlivosť deťom do troch rokov. U nás jasle predstavujú sociálnu službu pre zosúladovanie rodinného a pracovného života, v ktorých sa poskytuje starostlivosť, strava a výchova.

Materské školy

Na Slovensku stále bojujeme s nedostatočnými kapacitami škôlok. Minulý rok sa počet nevybavených žiadostí o prijatie vyšplhal na 12-tisíc. Najkritickejšia situácia bola v Bratislavskom kraji, nevybavené žiadosti však evidovali aj vo všetkých ostatných krajoch Slovenska.²³

Rozširovanie kapacít škôlok je síce podporované z eurofondov, ale nie je ideálnym riešením pre každú obec či mestskú časť. V niektorých z nich by bolo jednoduchšie využiť voľné priestory základných škôl, a v nich umožniť vznik nových tried materských škôl. V iných prípadoch by zase pomohla systematická podpora štátu pre iné typy predškolského vzdelávania (firemné alebo lesné škôlky). Tá dnes chýba, a preto sú pre mnohé rodiny takéto zariadenia nedostupné.

Kritériá prijímania detí do materských škôl nie sú vždy nastavené transparentne a niekedy vyvstávajú otázky, prečo jeden rodič pri prijímaní dieťaťa do materskej školy uspel a druhý nie. Aj rodičia, ktorým sa napokon miesto v škôlke podarí získať, majú často za sebou strastiplnú cestu. Žiadosti o prijatie musia podávať vo viacerých materských školách, sú

²² http://www.rpsp.sk/joomla/images/publikacie/vcasna_intervencia.pdf

²³ http://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/statistiky/statisticka-rocenka-publikacia/statisticka-rocenka-materske-skoly.html?page_id=9602

súčasťou rôznych poradovníkov a veľakrát na voľné miesto čakajú aj niekoľko mesiacov. Jednou z príčin tohto stavu je, že na miesto v materskej škole neexistuje právny nárok.²⁴

Prednosť pred mladšími majú staršie deti, ktoré majú rok pred nástupom do školy. Lenže v obciach, kde škôlka neexistuje (je ich vyše 200), majú prístup k predškolskému vzdelávaniu sťažený aj deti, ktoré majú už o rok nastúpiť do školy. Buď nechodia do škôlky vôbec, alebo do nej musia dochádzať do vzdialenejšej obce. Na druhej strane existujú aj obce, kde počet voľných miest prevyšuje počet žiadostí o prijatie. Ide o obce alebo mestské časti, kde rodičia o predškolské vzdelávanie buď nejavia záujem alebo čelia rôznym prekážkam. Niekde je najbližšia materská škola príliš ďaleko, inde neexistuje vhodné dopravné spojenie, poplatky za chodenie do škôlky a ďalšie neformálne platby sú príliš vysoké alebo sa v materskej škole nenájde nikto, kto by hovoril materinským jazykom dieťaťa.²⁵

Pozitívne na našich škôlkach je, že väčšinou spĺňajú formálne požiadavky či už ide o priestory, personál alebo dokumentáciu. Pretrvávajúcim problémom však, podobne ako v prípade základných škôl, zostáva, že obsah vzdelávania jednotlivým deťom málo prispôbujeme. Všetkých učíme všetko rovnako, nedávame deťom dostatočný priestor na hľadanie vlastných postupov a riešení. Učitelia deťom málokedy dávajú spätnú väzbu a nedávajú si ani spätnú väzbu navzájom – neučia sa od seba, čo robiť inak, lepšie a čomu sa naopak vyvarovať. Riaditelia škôlok sú zase nedôslední pri odstraňovaní nedostatkov.²⁶

Financovanie materských škôl je problematické. Väčšina bežných materských škôl je financovaná obcami z podielových daní, väčšinu špeciálnych materských škôl financuje štát prostredníctvom normatívo – paušálnych príspevkov na jedno dieťa materskej školy. Keďže financie z podielových daní nie sú účelovo viazané, dochádza k situáciám, že jedna obec prideliť na jedno dieťa menej peňazí, iná viac. Súčasné pravidlá financovania tiež nemotivujú obce zohľadňovať špecifické potreby detí. Ak teda dnes škôlka vzdeláva napríklad dieťa s autizmom, často od obce nedostane žiadne financie navyše.

Aj z týchto dôvodov patrí Slovensko medzi krajiny s najnižšou mierou zaškolenosti detí vo veku 3 až 5 rokov v materských školách. Dosahuje iba 75 % oproti 96 % priemeru EÚ.

²⁴ <https://todarozum.sk/aktualita/210-malo-materskych-skol-vela-prekazok-na-cestech-k-nim/>

²⁵ <https://www.minedu.sk/data/att/14208.pdf>

²⁶ http://www.ssiba.sk/admin/fckeditor/editor/userfiles/file/Dokumenty/SPRAVY/2018/1111_KI_MS_SR_17_18.pdf

V prípade detí zo sociálne znevýhodneného prostredia (SZP) a detí so zdravotným znevýhodnením (ZZ) je situácia ešte horšia. Materskú školu navštevuje iba zhruba tretina detí zo SZP a iba približne polovica detí so ZZ. Okrem kapacít sú problémy aj s bezbariérovosťou škôlok a s nedostatkom asistentov učiteľa. Zafinancovanie asistenta učiteľa v materskej škole je dnes závislé od dobrej vôle samosprávy, ktorá niekedy túto potrebu zohľadní, inokedy nie. Na jednej strane rodičia týchto detí škôlkam nedôverujú, na strane druhej sa riaditelia a učitelia necítia byť na vzdelávanie znevýhodnených detí pripravení a nedostávajú v tejto súvislosti dostatočnú podporu.²⁷

V septembri 2020 by mala začať platiť povinná predškolská výchova pre predškolákov. Kľúčové pre jej úspešné zavedenie budú nielen dostatočné kapacity materských škôl, ale taktiež zabezpečenie dostupnej a kvalitnej výchovy a vzdelávania skutočne pre všetkých. Veľmi dôležité bude tiež flexibilné nastavenie možnosti iných foriem vzdelávania vrátane domáceho vzdelávania pre tých, ktorí uprednostnia vzdelávanie svojich detí mimo materských škôl.

Ciele

Ak chceme, aby bolo Slovensko úspešnou krajinou, musí nám na dostupnosti a kvalite služieb poskytovaných deťom a rodinám v ranom veku extrémne záležať. Musíme prekonať existujúci rezortizmus, v rámci ktorého dnes tieto témy riešia rozličné ministerstvá nie vždy ochotné navzájom spolupracovať.

Je našim cieľom, aby sa ministerstvo školstva stalo lídrom zmien v tejto oblasti. V spolupráci s ostatnými rezortmi zabezpečí, aby každé dieťa malo bez ohľadu na to, do akého regiónu, s akou zdravotnou anamnézou alebo do akých socio-ekonomických podmienok sa narodí, prístup ku kvalitnej včasnej intervencii, nejakej forme jaslí a predškolského vzdelávania.

Štát v spolupráci so samosprávami pristúpi k budovaniu a skvalitňovaniu jaslí systematickejšie a pokračuje v dobudovávaní chýbajúcej infraštruktúry materských škôl tam, kde je to potrebné. Bude vytvorené právne prostredie pre fungovanie aj iných foriem predškolského vzdelávania

²⁷ <https://todarozum.sk/aktualita/143-vsetky-deti-maju-rovnaku-moznost-navstevovat-matersku-skolu/>

Rodičia sa sami rozhodnú, či služby jaslí a predškolských zariadení využijú. Vek začatia povinného vzdelávania zostáva na 5-tich rokoch a ďalej sa už neznižuje. Rodičia majú mať garantované miesto v materskej škole pre svoje 3- a 4-ročné deti tak, aby sa mohli vrátiť do práce v čase, ktorý si sami zvolia, a bez toho aby museli trpnúť, či sa im miesto v zariadení ujde alebo nie.

Učitelia a riaditelia materských škôl majú prístup ku kvalitnému kontinuálnemu vzdelávaniu, mentoringovým programom a od zriaďovateľov dostávajú potrebnú metodickú podporu.

Financovanie materských škôl je zjednotené a v nastavení financovania sú zohľadnené potreby dieťaťa.

Štát a zriaďovatelia spolupracujú pri postupnom odstraňovaní bariér tak, aby jasle a materské školy boli dostupné pre všetkých. Spoločne sa podieľajú na financovaní asistentov učiteľa a odborného personálu. K nízkej zaškolenosti detí zo sociálne znevýhodneného prostredia sa pristupuje proaktívne – pracuje sa s rodičmi a zavádzajú sa motivačné opatrenia tak, aby sa zaškolenosť zvýšila.

Opatrenia

Zvýšenie dostupnosti

- Vytvorenie stratégie pre budovanie systému včasnej intervencie v spolupráci s príslušnými rezortmi.
- Vytvorenie štátnej dotačnej schémy na podporu využívania kapacít základných škôl na tvorbu tried materských škôl a na vybudovanie nových materských škôl v súlade s demografickými prognózami.
- Zavedenie právneho nároku na včasnú intervenciu - to znamená, že ak odborníci potvrdia, že dieťa má rizikový vývin, rodičia budú informovaní o službách, na ktoré majú nárok.

- V spolupráci s rezortom práce vytvorenie pracovnej skupiny v súvislosti so zvyšovaním dostupnosti, kvality a zadefinovaním rámcového obsahu výchovy a vzdelávania v jasliach.
- Vytvorenie podmienok pre efektívnejšie fungovanie detských skupín a zmena podmienok pre vstup do siete tak, aby ich vedeli naplniť aj iné typy poskytovateľov predškolského vzdelávania (napr. lesné škôlky).
- Zavedenie finančných incentív, ktoré budú motivovať zamestnávateľov pre zriaďovanie firemných materských škôl
- Zavedenie právneho nároku na miesto v materskej škole pre všetky deti od troch rokov.

Efektívnejšie a spravodlivejšie financovanie

- Presunutie materských škôl z originálnych do prenesených kompetencií a s tým spojený prechod na normatívne financovanie (paušálnych súm na dieťa v materskej škole), ktoré zohľadňujú potreby dieťaťa.
- Zavedenie zdieľaného financovania podporného personálu v pomere 50:50 zo strany zriaďovateľa a štátu.

Zvýšenie prístupnosti a kvality

Vyčlenenie finančnej podpory na odstránenie fyzických bariér v materských školách.

- Podpora zamestnávania asistentov z radov príslušníkov národnostných menšín v materských školách, kde sa vzdelávajú deti z národnostných menšín.
- Podpora programov spolupráce materských škôl s rodinami znevýhodnených detí za účelom zvyšovania zaškolenosti mladších ako 5-ročných detí

Odborné vzdelávanie a príprava

Výzvy

Masívny rozvoj technológií a digitalizácie pretvára svet práce a vytvára požiadavky na zručnosti ktorými je potrebné mladých ľudí pre ich pracovný ale aj súkromný život náležite vybaviť. Je vysoko pravdepodobné, že mnoho detí, ktoré teraz nastupujú do škôl, sa bude po ukončení školy uchádzať o prácu v oblastiach a pracovných pozíciách, ktoré momentálne ešte vôbec neexistujú. Podľa štúdie OECD²⁸ je viac ako 30% pracovných miest na Slovensku významne ohrozených automatizáciou a ďalších približne 30% zaznamená výrazné zmeny v pracovných úlohách. Primárne sú ohrozené pozície v priemyselnej výrobe, ktorá v súčasnosti ťahá slovenskú ekonomiku. Avšak ani služby nemusia ostať nepostihnuté nedotknuté, veď rozvoj umelej inteligencie dokonca ohrozuje zamestnania s vysokým obsahom nerutinných činností (ako napríklad tlmočenie, diagnostika, či dokonca právne služby).²⁹ Keďže nové trendy zasiahnu viacero úrovní hospodárstva, je nevyhnutné popri mladých venovať pozornosť aj tým, ktorí na trhu práce už pôsobia. Zabezpečenie kvalitného celoživotného vzdelávania a zvýšenie jeho dostupnosti bude preto aj naďalej veľkou výzvou, a nielen pre OVP

Je jasné, že svet práce sa nezmení natoľko, že zručnosti nadobudnuté dosiaľ budú úplne zbytočné. Rovnako sa asi netreba obávať, že pre získanie slušného zamestnania bude potrebné absolvovať niekoľko vysokých škôl. Je však vysoko pravdepodobné, že úplné stredné odborné vzdelanie, ktoré vhodne skombinuje tradičné a digitálne zručnosti a zabezpečí rozvoj transverzálnych kompetencií, bude tým nevyhnutným minimom a ekvivalent bakalárskeho štúdia zameraného na potreby trhu práce štandardnou požiadavkou. Rovnako sú preč časy, kedy škola vybavila absolventov zručnosťami na celý život. Preto je nevyhnutné aby si ľudia osvojili myšlienku vlastnej spoluzodpovednosti za svoje ďalšie vzdelávanie a zlepšovanie svojich zručností, ak budú chcieť aktívne pôsobiť na trhu práce. Toto povedomie a patričné návyky je však nutné začať dávať do popredia už v školských laviciach.

²⁸ <http://www.oecd.org/employment/Automation-policy-brief-2018.pdf>

²⁹ Frey CB, Osborne M (2013) The future of employment: How susceptible are jobs to computerisation? Oxford Martin School. https://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/downloads/academic/The_Future_of_Employment.pdf

Aj keď sa odbornému vzdelávaniu a príprave (OVP) v poslednom čase dostalo zvýšenej pozornosti (Zavedenie duálneho vzdelávacieho systému, vytvorenie Národnej sústavy povolání, Slovenského rámca kvalifikácií a Národnej sústavy kvalifikácií tvorba Národnej kvalifikačnej sústavy), OVP stále ostáva v porovnaní so všeobecným vzdelaním nie prílišprílišmenej atraktívnym smerom. Je pravda, že pri porovnaní s celkovým priemerom v EÚ je participácia žiakov v OVP relatívne vyššia. Zhruba 70 % absolventov stredných škôl končí v OVP programoch a len 30 % vo všeobecne vzdelávacom prúde. Na druhej strane je však treba vziať do úvahy, že na Slovensku je aj silný prúd programov, ktoré sú na pomedzí OVP a všeobecného vzdelávania, ako napr. „umelecké školy“ a obchodné akadémie. Navyše aj v rámci OVP silne poklesol podiel učebných odborov pripravujúcich remeselníkov a kvalifikovaných robotníkov. Niektoré skupiny zamestnávateľov (napríklad živnostníci) už dnes signalizujú nedostatok vhodných uchádzačov o pracovné miesta, a zároveň obmedzenú schopnosť si vyučiť vlastných pracovníkov z dôvodu obmedzeného prístupu k nástrojom duálneho vzdelávania.

Niekoľko projektov, financovaných z fondov EÚ si kládlo za cieľ prispieť k rozvoju OVP a prepojiť výkony systému odborného vzdelávania na potreby trhu práce. Požiadavky trhu práce boli v týchto projektoch boli riešené predovšetkým prognózami potrieb trhu práce a čiastkovými analýzami, ktoré nedokázali poskytnúť ucelený pohľad na problém. Navyše, tieto projekty boli obmedzené projektovým cyklom, a tiež rozporom medzi dostupnými prognostickými dátami a predstavami riadiacich orgánov o tvrdej regulácii OVP predpisujúcich počty miest v školách podľa regiónov, jednotlivých škôl a odborov. Takúto reguláciu je však nemožné zakladať na dátach vyplývajúcich z makroekonomického modelu. Skutočná znalosť potrieb trhu práce podľa regiónov a odborov OVP a schopnosť vplyvať na oblasť OVP bola preto slabá a napriek postupnému zlepšovaniu informácií o trhu práce je regulácia OVP naďalej problematická.

Ciele

Cieľom reformy je odstrániť stigma OVP ako „druhoradej kariéry pre slabších a neúspešných“ ale pretvoriť OVP na „systém vzdelávania prvej možnosti“ a nie druhoradej kariéry pre akademicky slabších študentov. Prúd OVP je rovnocenný so všeobecným prúdom a treba ho spraviť atraktívnym pre všetkých tých, ktorí sa na rozdiel od všeobecného prúdu odborne profilujú skôr, pričom možnosť pokračujúceho štúdia až na úroveň vysokoškolského vzdelania im zostane zachovaná. OVP musí záujemcom poskytovať - atraktívne vzdelávanie

umožňujúce absolventom úspešné zaradenie sa na trh práce, prípadnespolu s možnosťou pokračovať vo vyšších formách štúdia. S tým samozrejme súvisí aj potreba zabezpečiť kvalitných pedagogických pracovníkov a najmä majstrov (inštruktorov) odbornej prípravy. (pozri časť kto učí).

Je potrebné, aby kvalitné počiatočné OVP vybavilo absolventov zručnosťami, potrebnými nielen pre súčasný trh práce, ale aj pre dlhodobé uplatnenie sa. Rovnako je treba podporiť rozvoj kontinuálneho OVP a celoživotného vzdelávania. Osobitnú pozornosť je treba venovať zlepšeniu možnosti získať kvalifikáciu pre tých, ktorí z akejkoľvek príčiny vypadli predčasne zo vzdelávacieho systému. K tomu je potrebné zlepšiť prístup ku kariérovému poradenstvu a reálne zabezpečiť akceptovanie zručností a vedomostí bez ohľadu na to, kde boli získané (vrátane nonformálneho a informálneho vzdelávania), pre všetkých občanov bez rozdielu na ich sociálny či pracovný status. Rovnako je potrebné vybudovať v jednotlivcoch pocit „zodpovednosti“ za svoj ďalší rozvoj a nastaviť systém celoživotného vzdelávania tak, aby sa každý mohol počas práce „vrátiť do školských lavíc“ a získať nové vedomosti, zručnosti a kompetencie.

K tomu, aby OVP neprodukovalo iba absolventov pre súčasný trhu práce ale podporilo rast kompetencií potrebných pre ekonomiku s vysokým podielom digitálnych a informačných technológií (a dopytom po transversálnych kompetenciách) je nevyhnutné, aby sa zabezpečila aktívna spolupráca všetkých aktérov. „Dynamika zmien na trhu práce si vynucuje aj vyššiu pružnosť kvalifikačného systému, podporenú profesionálnym monitoringom zmien technológií. Opatrenia na zlepšenie odborného vzdelávania a prípravy nemožno zúžiť len na riešenie problémov v jednom z jeho segmentov“ (Učiace sa Slovensko).³⁰ Je preto nevyhnutné zlepšiť tvorbu a rozširovanie vysoko-kvalitných informácií medzi všetkých účastníkov systému. Informácie, ktoré poskytnú jasný prehľad o možnosti uplatnenia sa na trhu práce jasne definujú zmyslupnosť študijného smeru.

³⁰ Učiace sa Slovensko (kapitola 3) Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania https://www.minedu.sk/data/files/6987_uciace_sa_slovensko.pdf

Opatrenia

- Zadefinovanie rozvoja OVP ako jednej z kľúčových priorít. Dôraz by mal byť na aktívnom zosúladovaní činností rezortov školstva, práce, hospodárstva a financií a v spolupráci so zamestnávateľmi a odbormi spoločne tak umožniť nachádzanie odpovedí na súčasné výzvy na trhu práce.
- Dovybaviť nástroje na analýzu trhu práce a školského systému (napríklad o trasovacie štúdie absolventov, či prieskumy u zamestnávateľov). Rovnako je však potrebné zvýšiť povedomie o nástrojoch využiteľnosti v na analýzu trhu práce, ich silné a slabé stránky a predísť tak normatívnemu predpisovaniu výkonov školstva.
- Vytvoriť plne funkčnú online platformu pre zdieľanie a prepájanie informácií o potrebách na trhu práce, ponukách OVP cielených na študentov a rodičov, kariérnych poradcov, tvorcov politik, zamestnávateľov a pod.
- Postaviť trh so vzdelávaním na princípoch, kde si žiak bude môcť vybrať na základe dostupných informácií o následnom uplatnení sa.
- Je nevyhnutné, aby sa zlepšil súčasný systém kariérového poradenstva na základných školách.
- Podporiť systém sústavného vzdelávania sa (celoživotného vzdelávania), ktorý bude súčasťou vzdelávacieho ekosystému a nie „paralelným svetom“.
- Na podporu celoživotného vzdelávania a prevenciu rizika zastarávania zručností je potrebné sprístupniť kariérne poradenstvo a možnosť posúdenia zručností u zamestnaných.
- Analýzou trendov na trhu práce a úzkym dialógom so zamestnávateľmi, živnostníkmi, regionálnymi štruktúrami a odbormi prispieť k lepšiemu a pružnejšiemu prispôsobovaniu kurikula smerom k súčasným a najmä budúcim požiadavkám trhu práce.
- Zrevidovať a prípadne upraviť podmienky duálneho vzdelávania tak, aby z neho mohla profitovať čo najširšia skupina zúčastnených.

Vysoké školy

Rešpektujeme samosprávu vysokých škôl a vidíme v nej potenciál na mnohé zmeny zvnútra. Vysoké školstvo aktuálne prechádza transformáciou v oblasti zabezpečenia kvality (akreditácie). Slovenská akreditačná agentúra pre vysoké školstvo má v priebehu roka 2019 spracovať nové štandardy kvality vysokých škôl, podľa ktorých sa budú vysoké školy hodnotiť (platnosť od 1.1.2020). Štandardy by mali byť agentúrou predstavené v októbri 2019. Aktívne budeme vstupovať do verejnej diskusie o ich nastavení, pričom našou prioritou je zvýšenie kvality vysokých škôl v oblasti výskumu aj výučby, dodržiavanie etických princípov a profesionálneho prístupu, transparentnosť a efektívne využívanie finančných prostriedkov. Naším cieľom je vyvážené nastavenie akademickej autonómie a zodpovednosti za výsledky zo strany vysokých škôl.

Výzvy

Na Slovensku je 35 vysokých škôl (20 verejných, 12 súkromných a 3 štátne). Napriek tejto ponuke aktuálne študuje v Českej republike cca 20 000 občanov Slovenskej republiky, ďalší cca 11 000 v iných krajinách toto predstavuje takmer 20 % celej vysokoškolskej populácie, vrátane doktorandov. Tretina našich maturantov plánuje štúdium v zahraničí. Počet prihlášok na slovenské vysoké školy klesá, ponuka možností štúdia dlhodobo prevyšuje záujem. Významná časť rozpočtu vysokých škôl je viazaná na počet študentov, čo je jeden z dôvodov, prečo vysoké školy dostatočne nereagujú na ich pokles racionalizáciou množstva ponúkaných miest, ale snahou naplniť ich a udržať študentov s čo najnižšími úbytkami počtu počas štúdia. Vysoké školy v ostatných rokoch v mnohých odboroch ustúpili od prijímacích skúšok, výber sa zmenil na nábor, znižujú sa nároky na pripravenosť a vedomostnú úroveň prijímaných študentov. To vedie k **znižovaniu úrovne vysokoškolského štúdia**. Pre zvýšenie kvality absolventov vysokých škôl je potrebné robiť ich výber, aby študovali tí najlepší, nie priemerní zo stredných škôl.

Súčasný systém hodnotenia vysokých škôl sa vo viacerých svojich prvkoch zameriava skôr na kvantitatívne než kvalitatívne ukazovatele a väčšiu mieru zohráva hodnotenie vedeckej a publikačnej, ako pedagogickej činnosti vysokých škôl, resp. jej zamestnancov. **Kvalita výučby** nie je v hodnoteniach premietnutá a nie je jej v praxi venovaná dostatočná pozornosť (napr. hodnotí sa počet študentov na predmete v kombinácii s počtom odučených hodín, tzv. študentohodiny, počet bakalárov a diplomantov a pod., nie kvalita práce pedagóga). Spôsob výučby a **prepojenie s praxou** by mali byť obsiahnuté v kritériách hodnotenia vysokých škôl. Potrebujeme **moderné spôsoby výučby** reflektujúce potreby generácie Z a Alfa a podporu rozvoja zručností vysokoškolákov. Možnosť učiť na univerzitách je podmienená kvalifikačným rastom, pričom však kritériá pre dosiahnutie hodnosti docent, profesor sa odlišujú v tých istých odboroch na rôznych vysokých školách. Je potrebné upraviť metodiku financovania vysokých škôl, napr. vzorec ich financovania sa mení každý rok, čo vytvára problém pri plánovaní výkonov na vysokých školách. Vedeckú prácu aj výučbu komplikuje súčasné nastavenie **verejného obstarávania** (administratívna náročnosť, neflexibilita), navyše dochádza k predraženým nákupom a nie vždy kvalitných produktov.

Ciele

- skvalitniť výučbu na vysokých školách
- prepojiť vysokoškolské štúdium viac s praxou
- zjednotiť kritériá pre habilitácie a inaugurácie na vysokých školách v SR podľa príslušných odborov pre zabezpečenie porovnateľnej kvality
- upraviť metodiku financovania vysokých škôl
- skvalitniť prípravu budúcich pedagógov na Pedagogických fakultách a fakultách pripravujúcich učiteľov ako kľúč pre zmeny na školách
- zvýšiť platy vysokoškolských učiteľov

Opatrenia

Skvalitniť výučbu na vysokých školách

- vzhľadom na počet vysokých škôl je nutné ako jeden z prvých krokov urobiť analýzu ich stavu, fungovania a kvality za účasti nezávislých expertov s následným návrhom a realizáciou organizačných zmien, ako aj analýzu porovnávajúcu študijný odbor, ktorú študent vyštudoval s odborom, v ktorom sa po skončení štúdia zamestnal
- odborné pripomienkovanie návrhu kritérií Slovenskej akreditačnej agentúry pre VŠ, ktorá spracúva kritériá hodnotenia kvality výučby na vysokých školách,
- upraviť metodiku financovania VŠ tak, aby zohľadňovala hodnotenie kvality výučby
- podporiť modernizáciu spôsobov výučby na VŠ - pripraviť grantovú schému pre VŠ zameranú na inovatívne spôsoby výučby na vysokých školách s nezávislými posudzovateľmi zo zahraničia na vytvorenie, otestovanie a spropagovanie nových modelov výučby znižujúcich frontálnu výučbu a reflektujúcich potreby generácie Z a Alfa. Schéma by mala byť dlhodobá a mala by podporovať disemináciu dobrej praxe medzi VŠ.

Zvýšenie prepojenia vysokých škôl a praxe

- podporiť samostatnou transparentnou grantovou výzvou projekty s prepojením výskum - prax - výučba s dôraznou kontrolou ich realizácie

Zjednotiť kritériá pre habilitácie a inaugurácie na vysokých školách v SR

- pre zabezpečenie porovnateľnej kvality je nutné zjednotiť kritériá udeľovania titulov doc. a prof. podľa príslušných odborov

Upraviť metodiku financovania vysokých škôl

- upraviť metodiku financovania VŠ tak, aby odzrkadľovala špecifické úlohy a ciele VŠ, podporovala diverzifikáciu VŠ a zohľadňovala kvalitu napĺňania cieľov a úloh vo všetkých troch strategických misiách VŠ (výučba, výskum, regionálny a spoločenský presah) s platnosťou metodiky min. 3 – 5 rokov, aby mali VŠ možnosť plánovať a realizovať opatrenia

Zvýšiť platy vysokoškolských učiteľov

- zvýšiť osobitné stupnice platových taríf učiteľov VŠ
- upraviť osobitné stupnice platových taríf začínajúcich učiteľov VŠ s titulom PhD. tak, aby ich čistý príjem bol minimálne na úrovni priemerného platu VŠ vzdelaných ľudí v hospodárstve

Zmeniť spôsob prípravy budúcich pedagógov (v súlade s kapitolou KTO UČÍ)

V súlade s prioritami volebného programu sa tejto problematike venuje zvláštna pozornosť

- Pripraviť grantovú schému na vytvorenie a experimentálne overenie nového, praktického modelu prípravy budúcich pedagógov na pedagogickej fakulte (alebo fakulte pripravujúcej budúcich učiteľov), ktorá bude vybraná nezávislou odbornou komisiou v transparentnej grantovej schéme. Tá bude v spolupracovať s partnerskou materskou školou, základnou a strednou odbornou školou, gymnáziom a špeciálnou základnou školou, kde budú študenti absolvovať pedagogickú prax. Výsledky overenia a skúsenosti z realizácie budú využité na inováciu fungovania prípravy budúcich pedagógov.
- zaviesť povinnú prax študentov učiteľských študijných programov pedagogických fakúlt ako aj študentov učiteľských smerov bez ohľadu na fakultu, ktorá ŠP ponúka z iných fakúlt (napr. prírodovedecká, filozofická a pod.) v každom semestri bakalárskeho a tiež magisterského štúdia (podľa študijného odboru

stanoviť minimálny podiel praxe z celkovej časovej náročnosti štúdia vyjadrené cez kredity - ECTS)

- zabezpečiť kvalitné školenia pre metodikov a didaktikov pedagogických fakúlt a cvičných učiteľov z materských, základných a stredných škôl
- v príprave pedagógov na všetkých fakultách venovať zvýšenú pozornosť deťom/žiakom a dospelým so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami

Neformálne vzdelávanie a práca s mládežou

Výzvy

Často vnímame výzvy, ale i možné riešenia v oblasti výchovy a vzdelávania (edukácie) v zúženom pohľade prostredníctvom školstva, teda formálneho vzdelávacieho systému. Vzdelávanie a výchova sú však omnoho širší koncept. Zahŕňa aj neformálne vzdelávanie, informálne (teda spontánne, neplánované) učenie sa i prácu s mládežou. Tieto formy majú veľký potenciál v rozvoji kompetencií mladých ľudí potrebných pre ich úspešné uplatnenie sa v spoločenskom a pracovnom živote, no nie je im venovaná dostatočná pozornosť. Potenciál neformálneho vzdelávania dokázal v minulosti i národný projekt KomPrax v ktorom sa takmer 8.000 mladých ľudí vo veku 15 - 17 rokov učilo tímovej spolupráci, komunikácii no najmä angažovanosti, kedy každý z nich spolu so svojimi kamarátmi realizoval malý projekt vo svojej komunite, ktorou pozitívne pretvárali svoje okolie.

Takéto **programy neformálneho vzdelávania** zamerané na mladých ľudí majú niekoľko výhod. Zameriavajú sa najmä na rozvoj univerzálnych kompetencií ako sú tímová spolupráca, efektívna komunikácia, riešenie konfliktov, projektové myslenie či rozvoj občianskej angažovanosti, ktoré sú dôležité pre ich úspešné uplatnenie sa v živote. Sú zároveň dobrovoľné, takže musia byť atraktívne a zodpovedať aktuálnym trendom, aby zaujali a mladí ľudia sa na ne hlásili. Sú flexibilné, čiže majú potenciál zapojiť aj skupiny mladých ľudí, ktoré majú špecifické potreby a často bývajú zo vzdelávania vylúčení. A v neposlednom rade môžu rýchlo vzniknúť, byť otestované a čo funguje sa dá pomerne ľahko ďalej šíriť. No **zatiaľ neexistuje**

systematická podpora štátu, ktorá by podporovala vznik a najmä šírenie a udržateľnosť takýchto programov.

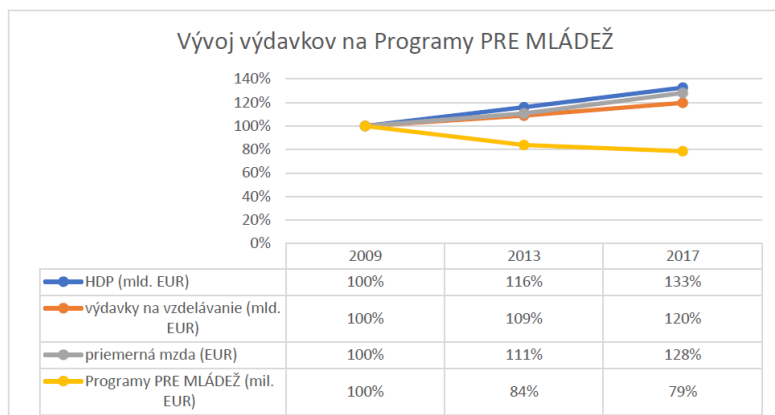
Jedným z dôležitých aktérov v oblasti neformálneho vzdelávania a práce s mládežou sú **centrá voľného času**, ktoré sa však často aj z dôvodu nepriaznivého nastavenia legislatívy (systému financovania a kvalifikačných požiadaviek na zamestnancov) venujú najmä deťom do 15 rokov, a primárne cez tzv. záujmovú činnosť, teda krúžky, ktoré sú rozdelené podľa tém a deti na ne chodia pravidelne každý týždeň. Mladým ľuďom (približne od 11 rokov) ale takýto systém nevyhovuje. Majú skôr iný záujem nechcú sa organizovať v krúžkoch, radi by skúšali rôzne veci, ktoré sú aktuálne a práve "letia" napríklad tri mesiace jednu, potom inú a nechcú sa na rok zaviazat' niekam chodiť každý týždeň. Zároveň potrebujú bezpečný priestor na vlastné aktivity a neorganizovaný čas. Aj keď dnes už pôsobí viacero centier, ktoré robia aj iné a inovatívne typy aktivít, často narážajú na to, že sú financované na základe počtu detí v pravidelnej činnosti (krúžkoch) a v týchto inovatívnych prístupoch nemajú dostatočnú podporu od zriaďovateľov.

Veľká časť starostlivosti o mladých ľudí je delegovaná na **samosprávy**. V roku 2013 sa zmenil systém financovania. Dovtedy dostávali financie iba mestá a obce, ktoré mali zriadené centrum voľného času podľa počtu detí, ktoré tam chodili na pravidelnú činnosť. Od roku 2013 majú v rozpočtoch peniaze všetky, obce, v ktorých žijú mladí ľudia a niektoré ani netušia odkiaľ prišli. Financie zároveň už nie sú viazané na mladých ľudí a obce ich môžu použiť aj napríklad na opravu chodníkov. A keďže Ministerstvo školstva stále neposkytuje mestám a obciam dostatočnú metodickú podporu, ako nastaviť zmysluplné opatrenia pre mladých, nemožno sa čudovať že mnohé obce ak aj robia aktivity pre mladých, často sú to iba aktivity typu športové turnaje, Vianočné besiedky či Mikuláš.

V mnohom systematickú podporu štátu v oblasti neformálneho vzdelávania a práce s mládežou supľujú **mládežnícke organizácie a občianske združenia**. Či už veľké organizácie ktorých veľká hodnota je najmä v pravidelnej systematickej činnosti v súlade s ich výchovno-vzdelávacími programami, ale aj iných občianskych združení, napríklad regionálnych rád mládeže, ktoré podporujú mládežnícke parlamenty či žiacke školské rady. Preto je nelogické, že na grantový program určený pre túto oblasť sa dlhodobo nenavýšujú prostriedky, ale naopak, od roku 2008 sa dokonca znížili. To nezohľadňuje ani rast ekonomiky, zvyšovanie nákladov či priemerných miezd, ani trend všeobecného navýšovania výdavkov na vzdelávanie.

	2009	2009	2013	2013	2017	2017
HDP (mld. EUR)	64,0	100%	74,2	116%	84,9	133%
výdavky na vzdelávanie (mld. EUR)	2,69	100%	2,93	109%	3,22	120%
priemerná mzda (EUR)	744,5	100%	824	111%	954	128%
Programy PRE MLÁDEŽ (mil. EUR)	2,98	100%	2,5	84%	2,34	79%

zdroj:
 ŠÚSR
 Eurostat
 ŠÚSR
 MŠVVaŠ SR

Zároveň existuje **veľký nesúlad v type aktivít aké štát podporuje aj pre aké vekové kategórie sú určené**. Pre menšie deti sú možnosti v školskom klube detí, v aktivitách po vyučovaní na školách na základe vzdelávacích poukazov, v základnej umeleckej škole či v centre voľného času. Ale ak sa pozrieme napríklad na podporu mladých ľudí nad 15 rokov, tak je podpora štátu niekoľko násobne nižšia. V tomto veku si mladí ľudia vyberajú ďalšie životné smerovanie, odpútavajú sa od rodičov a hľadajú si miesto, kam chcú patriť, ako sa realizovať. Ak štát nepodporuje dostatok zmysluplných možností, impulzov a inšpirácií a mladí ľudia majú pocit že sa o nich nezaujímajú, nemôžeme sa čudovať, že potom majú mladí ľudia sklony k extrémizmu, či vo voľbách volia antisystémových politikov. To súvisí aj s tým, aké aktivity mimo vyučovania štát primárne podporuje. Dnes napríklad umelecké aktivity štát podporuje významne (napríklad hra na hudobný nástroj v umeleckej škole) no aktivity neformálneho vzdelávania zamerané na rozvoj mäkkých kompetencií ako je komunikácia, riešenie problémov, spolupráca v tíme či kritické myslenie podporuje skôr symbolicky. Zároveň platia rôzne systémy financovania. V niektorých prípadoch sa financie napočítavajú podľa počtu členov, v inom podľa počtu mladých ľudí žijúcich na území obce. Niektoré sú účelovo viazané, iné nie. Preto je potrebné aj prehodnotiť nastavenie tohto systému a jasne si stanoviť priority a adekvátne k tomu tento systém prispôbiť.

S rozvojom neformálneho vzdelávania v širšom kontexte dnes súvisí aj **uznávanie kvalifikácií**. Získať potrebné kompetencie na vykonávanie určitého zamestnania ľudia častokrát získavajú aj mimo formálneho systému vzdelávania. Toto sa môže diať návštevou rôznych školení a kurzov prípadne novými úlohami v rámci svojho zamestnania. Mnoho ľudí rovnako

získava kompetencie prostredníctvom dobrovoľníckych aktivít či dokonca samoštúdiom alebo učením sa prácou. Je preto potrebné dobudovať účinný mechanizmus ako si môžu dať takto získané kompetencie potvrdiť, čo následne zlepši ich možnosť uplatnenia sa na trhu práce.

Ciele

Naším cieľom je, aby centrá voľného času realizovali aktivity aj pre staršie deti a zachytávali všetky skupiny mladých ľudí. Mali by ponúkať rôznorodú a aktuálnu ponuku v súlade s trendmi a potrebami mladých, v rôznych formách a v spolupráci s rôznymi zaujímavými odborníkmi z praxe.

Samosprávy by mali systematicky pristupovať k rozvoju mladých ľudí. Budú mať stanovené priority a zosieťovaných aktérov na svojom území, a budú vedieť aký typ služieb ešte chýba a podporovať jeho rozvoj. V tom ich má aktívne podporovať MŠVVaŠ SR.

Programom neformálneho vzdelávania, ktoré sa dlhodobo ukazujú ako úspešné by malo byť umožnené, aby sa šírili aj do iných regiónov a prostredí a aby sa podporila sa ich udržateľnosť (aj napríklad spoluprácou so školami, možnosťou využívania vzdelávacích poukazov na ne a podobne).

Organizáciám pracujúcim s mládežou plánujeme poskytovať dostatočnú podporu, aby mali kvalitné podmienky na ďalší rozvoj práce s mládežou, dokázali zachytávať viac mladých ľudí a zvyšovať kvalitu svojich aktivít.

Záleží nám na tom, aby štát mal určené priority v širšom kontexte aktivít pre deti a mládež mimo vyučovania (školské kluby detí, základné umelecké školy, CVČ, podpora mládežníckych organizácií) a tomu prispôsobený systém podpory.

Téma vzdelávania by mala byť vnímaná v širšom kontexte (nie iba ako školstvo) a cieľom je zviditeľňovať aj pozitívne príklady z neformálneho vzdelávania a práce s mládežou.

Mal by existovať efektívny systém uznávania kvalifikácií a výsledkov ďalšieho vzdelávania aj mimo systému formálneho (školského) vzdelávania

Opatrenia

- Vytvoriť metodické usmernenie pre samosprávy ako upraviť financovanie centier voľného času tak, aby mohli jednoduchšie realizovať a vykazovať rôznorodé typy aktivít, nie iba pravidelnú záujmovú činnosť
- upraviť kvalifikačné požiadavky pre centrá voľného času tak, aby mohli na svoje aktivity využívať aj šikovných mladých ľudí či odborníkov z praxe
- transformovať v spolupráci so zriaďovateľmi minimálne 8 pilotných centier voľného času, ktoré budú poskytovať moderné a inovatívne aktivity so zameraním na staršiu mládež (13+)
- pomôcť minimálne 16 samosprávam (v každom kraji 2) zaviesť komplexný moderný systém starostlivosti o mládež, ktorý bude slúžiť ako príklad dobrej praxe pre ďalšie samosprávy
- Zabezpečiť navýšenie zdrojov v Programoch pre mládež, určených pre mládežnícke organizácie, občianske združenia venujúce sa mládeži, neformálne skupiny, samosprávy a potenciálne aj centrá voľného času, aby dosiahli minimálne mieru z roku 2008, (to znamená aktuálne minimálne na úroveň 4 mil. €) a naviazať ich zvyšovanie do budúcnosti na rast ekonomiky
- zriadiť grantový program na podporu inovatívnych programov neformálneho vzdelávania a ich udržateľnosť
- komunikovať tému školstva za rezort v širšom kontexte (výchova a vzdelávanie) a zviditeľňovať aj dobré príklady a úspechy z oblasti neformálneho vzdelávania a práce s mládežou v rámci celkovej komunikačnej stratégie
- Zadefinovať priority v oblasti starostlivosti o deti a mládeži mimo vyučovania, vyjasniť úlohy jednotlivých typov zariadení a náležite prispôbiť a zjednodušiť celý systém (ZUŠ, ŠKD, CVČ, mládežnícke organizácie...)
- Dobudovať systém validácie neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa, čím by sa zabezpečilo naplnenie myšlienky celoživotného vzdelávania a podporila mobilita pracovnej sily (aj v rámci EÚ)

Podpora športu

Spracované v samostatnom dokumente:

https://stranaspolu.sk/admin/public/docs/spolu_vizia-pre-sport.pdf

Program IT, výskum a inovácie

Spracované v samostatnom dokumente:

https://stranaspolu.sk/admin/public/docs/spolu_it_vyskum_inovacie.pdf